

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

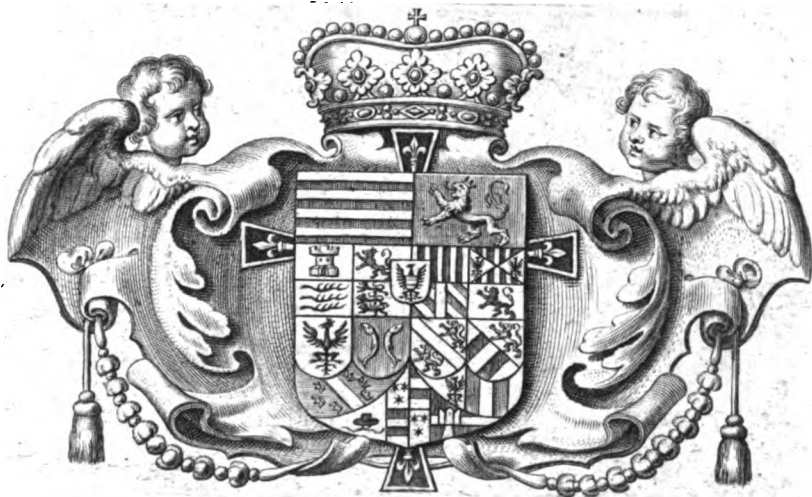
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

DISSERTATIO
DE
OTHONIBVS ÆREIS.

Auctore HENRICO THOMA CHIFLETIO,
IOANNIS IACOBI F.

Subiunctus est
CLAVDII CHIFLETII
DE
ANTIQVO NVMISMATE
LIBER POSTHVMS.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. LVI.

Dono Serb^{mi} Archiducis
Leopoldi Guilielmi

H. W. Braun

SERENISSIMO ARCHIDVCI,
LEOPOLDO
GVILIELMO,
AVSTRIACO, BVRGVNDICO
BELGARVM SEQVANORVMQVE
PROREGI,
VERI AC PERFECTI PRINCIPIS
PROTYPO,
OTHONIS IMP. NVMISMATA,
EX AVRO ET ARGENTO LEGITIMA,
EX ÆRE NONNISI ADVLTERINA,
VENERABVNDVS OFFERT
HENRICVS THOMAS CHIFLETIVS,
IOANNIS IACOBI F.

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

Veri Othones aurei & argentei, cum explicatione. pag. 5.

CAPVT II.

Communi sapientum sententiâ, arei Othones legitimi non inueniuntur. 8.

CAPVT III.

Cur arei Othones legitimi non extent. 10.

CAPVT IV.

Pseudo Othones arei duo primæ magnitudinis, itemq; alij plures eiusdém formæ, explosi. 15.

CAPVT V.

Othones quatuor arei, primæ & secunda magnitudinis, ex aliorum Cesarum nummis veteribus sunt efficti. 19.

CAPVT VI.

Minuti Othones arei, vel fuere argentei subarati, vel ad argenteos veteres fusi. 25.

CAPVT VII. ET VLTIMVM.

An extent antiqui ex ære Othones Græci. 28.

DISSER-

5

DISSERTATIO DE OTHONIBVS ÆREIS.

CAPVT I.

*Veri Othones aurei & argentei, cum
explicatione.*

AGGREDIOR de Othonis Augusti numismatis scribere ; opus & intantum antiquariis, & si occasionem consideres scriptionis, sanè illustre . Non enim apud priuatos sedit hæc quæstio, sed mota magnos inter Principes, FERDINANDI Imperatoris excitata iussu, CHRISTINÆ Reginae auctoritate fulta, cuius nos è longinquo fama feriebat , Maiestas postea mirabilis propius perculit oculos . Ego optimi Principum, LEOPOLDI GVILIELMI Archiducis imperio obsequor , qui cum parentem meum designasset qui scriberet , ipso aliis occupato, acquieuit, si filius parentis vice fungeretur . Magnum quid profectò est , ubi iubet Archidux , incitat Imperator , Regina decernit.

A 3

Lineas

DISSERTATIO

Lineas ergo prius ducam per veros Othones aureos & argenteos, qui ad falsorum ex ære differentiam inspectorem iuvabunt in tabellâ incisi, in quâ duo dumtaxat exhibentur Othonis capita, sed aversa illorum partes diuersæ decem.

In Otho-
re.

Plutar-
chus.
Sucto-
nius.

Primus ordine Otho sic est inscriptus: IMP. OTHO. CÆSAR AVG. TR. P. absque Marci prænominē. Suetonius: Fuisse traditur modica statura, & malè pedatus, calvusque: munditiarum verò panè muliebrum; vulso corpore; galericulo capiti, propter raritatem capillorum, adaptato & annexo, ut nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac panè madido linere consuetus; idque instituisse à primâ lanugine, ne barbatus umquam esset.

II. CONCORDIA PRÆTORIAN. Milites prætoriani, Othonis spiculatorum erant, quorum animum fidemque erga se expertus est Otho, panè internecione amplissimi Ordinis. Plu-

Plutarchus de illis: *Sollicitauerunt eum monentes, ut suspectos haberet, caueretque & deprimeret primores.* Illorum signifero dextram porrigit Otho, & de fide gratulatur.

III. VICTORIA OTHONIS. Suetonius: *Tribus quidem, verum mediocribus præliis apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit.* Per Legatos scilicet, ut etiam per Aponium in Mysiâ, *Othone* Tacitus. *gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis Ducibus, suisque exercitibus Rempublicam auxisset.*

IV. PONT. MAX. Insignis Pontificatu Otho Capitolium subiens exultat in equo. Tacitus: *Otho, cruento adhuc foro, in Capitolium vectus.* equo scilicet. Plutarchus: *Novus Imperator, lucis principio, in Capitolium progressus sacrificavit.*

V. M. OTHO. IMPERATOR. CÆSAR AVGVST. Marci prænomen hîc habet Otho ab auo, Marco Saluio Othone, monetali triumuiro. Tectum est Imperatoris caput pileolo, qui calamistratâ gradatim cornâ conspicuus est, ut in primo.

VI. IOVIS CVSTOS. Sedens Otho habitu Iouis Custodis: quò fortè respexit Tacitus, ubi dixit, *adesse consilijs numen Othonis.* Vel ipse Otho *custos* dici voluerit, aliorum Imperatorum exemplo. Horatius ad Augustum:

*Dinis orte bonis, optima Romula
CVSTOS gentis, abes iam nimium diu.*

Item aliàs in Augusti laudes excurrens:

*CVSTODE rerum CÆSARE, non furor
Civilis, aut vis eximet otium.*

VII. PONT. MAX. Otho rursus sedens habitu Iouis Custodis, qui est idem cum Capitolino.

VIII.

Lib. 4.
carm.

VIII. ROMA. Vtebatur Otho maiestate vrbis: Tacitus: *Erat grande momentum in NOMINE vrbis, ac prae-textu Senatus.*

Tacitus. IX. SECVRITAS POP. ROM. Post cædem Galbæ, *Othonis mens, leuatâ omni sollicitudine, vacare gaudio cæpit, vt ab eo crederetur orta patriæ securitas & quies.*

Dial. 2. X. SECVRITAS P. R. Alius securitatis typus, quem sic describit Ant. Augustinus: *Stans erecta, sinistrâ sceptrum, dextrâ lauream tenens corollam, quæ victoris præmium est.*

XI. SECVRITAS P. R. Alia securitas, vt ait Seneca, *affluens hîc spectatur, cum cornucopiâ & clypeo. Tacitus: Profectus Otho, QUIETEM vrbis, curasque Imperij, Saluio Titiano fratri permisit.*

Tacitus. XII. PAX. ORBIS. TERRARVM. Numisma-
In Agri-
colâ. culum, postquam Pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt. Quæ pax enim esse potuit bellis ciuilibus? *vbi solitudinem faciunt, pacem appellant.*

C A P V T I I.

Communi sapientum sententiâ arci Othones antiqui non inueniuntur.

PRODVCTIS & explicatis ex materiâ principali Othonibus legitimis, succedit quæstio, *An ex viliori aris metallo cusi antiquitus Othones reperiantur.* Dissoluit controuersiam Serenissima CHRISTINA, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque incomparabilis Regina, quæ cum à parente meo inaudisset allatum è Germaniâ Serenissimo Archiduci Othonem ærcum, Apollinari responso

responso subdidit: QVI ÆREVM OTHONEM REPERERIT ANTIQVVM, PHILOSOPHICVM LAPIDEM INVENERIT. Dictum sapiens, Augustum, aureâ dignum statuâ. Vt namque pro illo lapide frustra multi bona sua dilapidant; ita pro hoc numismate omnes in vanum exercent industriam.

In eandem sententiam descenderat iampridem Æneas Vicus Parmensis, antiquariorum primipilus: sic enim ille, vbi agit de numismatis ex ære Corinthiaco: *Delle medaglie di rame grandi con la effigie di Augusto, tacio, perche se ne sono poche, & meno di quelle di Cesare. Di OTHONE non dico, la cui effigie niuno, senza suo inganno, si vanta bauer veduta stampata in rame.* hoc est: De numismatis æreis maioribus cum effigie Augusti, taceo, quia raro occurrunt, Caesarisque rarius. De OTHONE nihil dico, cuius effigiem nemo, absq; errore proprio, iactare potest se vidisse æri impressam. Alio item loco: *Le medaglie di OTHONE in argento, & in oro, sono tutte rare: ma di rame, sin qui non ne ho veduta alcuna anticha, ne parlando con vecchi professori di cose antiche, in tutta Italia, ho ancor trovato uno, che veduto ne habbia, ben di finte assai.* id est: Numismata OTHONIS argentea, & aurea omnia sunt rara: sed antiquum hætenus nullum vidi æreum; neque agendo cum senibus rerum antiquarum per totam Italiam professoribus, vel unum nancisci licuit, qui vidisset, sed adulterata plurima.

Succedit Antonius Piso, vir de antiquitatibus optime meritus: Profert Ioannes Sambucus OTHONEM, octauum Imperatorem, quem dicit se in ære servare, quod inauditum est, & incredibile Italis Antiquarijs, qui negant ullum reperiri numisma OTHONIS æreum.

B

Mira-

In Discursibus, l. i. cap. 6.

Cap. 28.

Cap. 1. fol. 3. a.

Mirabilis Claudij Menetrij genius fuit, in disquirendis nummis assiduus, totus in illis: Italicam tellurem Sequanus amavit ut matrem, quod illa tot pareret, tot aperiret ingenia, promente terrâ quotidianam materiem, semperque novam scribendi. Notus fuit Nicolao Peire-skio, Laurentio Pignorio, Equiti Cassiano à Puteo; & cui non notus, cum Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini Antiquarius fuerit? Interrogatus aliquando à meis, parente, & patruo, tam explosum esse hunc Romæ nummum, respondit, ut qui *ÆREVM OTHONEM* iactaret sermonibus, venderet fabulam.

In capiti-
uis.

Nullum Adolphus Occo refert, ille sedulus scrinio-
rum in Germaniâ scrutator: nullum Ioannes Trista-
nus, qui in hoc studio consumpsit ætatem: nullum
Franciscus Angelonus, numismatum nuperus editor.
Pol, isti cum non loquuntur, consentiunt, Plautinumq;
hic locum habet: *Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad
alios; una res, omnes compacto rem agunt.*

Quod ergo falsum est, obducto veri simulacro, ac
nomine, oculis nostris, animisque fucum facit: & quam-
diu nos fugiet falsi veri que numismatis discrimen, per-
petuò alucinabimur.

C A P V T I I I.

Cur arei Othones legitimi non extent.

SEBASTIANVS Erizzus, & Levinus Hulsus, causam
fuisse scribunt breue Othonis imperium. Imperavit
Otho, ut Suetonius tradit, diebus nonaginta quinque;
ut Cassiodorus, mensibus tribus, & diebus quinque.
Spatium

Spatium vides; & si perpendas, breuius Heluij Pertinacis, qui octoginta septem; Quintilli, qui septemdecim; Floriani, qui octoginta diebus imperium tenuerunt. Illorum tamen ærea numismata nostris versantur in oculis. Non igitur constat illa ratio, transeamus ad aliam.

Numismata aurea, argentea, & electrea Imperatores arbitrio suo cudi iuebant vel in monetis palatinis, vel in castris. Vnde Dio Augustum scribit, *pecunias suas ab ærario separatim habuisse.* τὰ χρῆματα, *pecunias*, explico aurcos & argenteos vñuales nummos, qui iussu Cæsarium cudebantur. Plinius de aureis: *Paulatim Principes imminuere pondus aureorum.* Lampridius de Heliogabalo: *Varias nummorum aureorum formas inuenit causâ largitionis.* De argenteis Suetonius in Augusto: *Nummum argenteum notâ Syderis Capricorni, quo natus est, percussit.* Rursum Lampridius de Alexandro Seuero: *Alexandri habitu plurimos nummos figurauit, & quidem ELECTREOS: plurimos tamen aureos.* Electrum auro simul argentoque, vel naturâ, vel arte mixtis constabat. Lib. 53.
Lib. 33.
cap. 3.
Plin. l. 33.
cap. 4.

Æris autem signandi auctoritas penes Senatum erat: vnde nummi ærei notam S C. hoc est, *Senatusconsulti*, præferebant in auersâ facie, vsque ad tempora collabentis Imperij: quibus cùm Respublica per tyrannos lacerata fuisset, Senatus auctoritate cassâ ac deminutâ, factum est, vt omne nummi genus, etiam æreum, Imperatoris solo iussu cuderetur, nulli inscriptâ S C. notâ, sed aliâ; quæ locum monetæ in ciuitate aliquâ, vt Constantinopoli, Scissia, Aquileiæ, Treuiris, Lugduni, vel alibi cusæ indicaret.

Quod dixi de auctoritate Senatus in signando ære primis Imperij Romani sæculis, firmatur ex Dione, cuius

Lib. 60.

ius hæc sunt verba de Caligulâ : *Caii memoriam aegrè ferentes, omne æreum numisma, quod eius imaginem haberet, conflari iusserunt. Æreum dumtaxat Caligulæ numisma conflatum scribit Dio, non aureum, non argenteum: quia scilicet æreum solum iussu Senatus signatum fuerat, eiusque decreto conflari solum poterat.*

Lib. 1.
Histor.

Atqui constat Othoni non fauisse Senatum, qui favore militum imperium arripuerat. Tacitus: *Manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fugâ populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Et paulò antè: Milites Romani disiectâ plebe, PROCULCATO SENATU, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Deinde per aliquot paginas: Fremit miles, & tribunos, centurionesque proditiōis arguit, tamquam FAMILIÆ SENATORVM ad perniciem Othonis armarentur. Tum denique: Undique arma, & mina, modò in Centuriones, Tribunosque, modò*

In Otho-
ne.

in SENATVM uniuersum. Plutarchus etiam rogantes inducit milites, ubi essent HOSTES CÆSARIS SENATO-RES. Suetonius currentes per Palatium, cadem SENATVS flagitantes. Et Dio de Othone: Milites multitudine munerum, blandisque sermonibus in tantam licentiam scelusque induxerat, ut aliquando sint ausi in Palatium irruptionem facere, cum frequentes SENATORES apud Othonem cœnarent; interfectisque ijs à quibus arcebantur, tandem irruere eò ubi conuiuium agebatur, occidereque OMNES, qui intus erant, solis ijs, qui inde abierant, aut se antè aliquò abdididerant, conseruatis: cuius rei causâ Otho & præmium ipsis largitus est, perinde ac si id facinus in gratiam eius fecissent.

Lib. cit.

Certè si Otho (cuius, Tacito teste, nota fuit adulatio) prætulit nomen Senatus, non admisit auctoritatem.

Idem

Idem Tacitus: *Multos è magistratibus, magnam Consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed COMITVM SPECIE, secum expedire iubet. Alio loco: Erat grande momentum in nomine Urbis, ac PRÆTEXTV SENATVS. Itemque alio: Eas, quæ Lugduni agebant copias SPECIE SENATVS misit.*

Memorandum hîc etiam Othonem Imperatorem à Senatu & populo ne titulo quidem honestatum. De Claudio Gothico narrat Pollio: *Adulator SENATVS, adulator Populus Romanus, adulatrices extera gentes, adulatrices provinciae; siquidem omnes ordines, omnis aetas, omnis civitas, statuis, vexillis, coronis, fanis, arcubus, bonum Principem, aris ac templis honorauerunt. Tam verò nudus fuit ab eiusmodi monumentis Otho, ut nulla eius superfuisset epigraphe in ære, lapide, marmore, præter sepulchralem, eamque non ut pro Imperatore, sed quasi pro vernulâ positam. Vidi ego, inquit Plutarchus, cum Braxilli essem, & modicum monumentum, & inscriptionem eiusmodi, M. OTHONIS. Suetonius de Vitellio: Lapidem nomine Othonis inscriptum intuens, dignum eo Mausoleo ait. Ex quo scilicet vixisse colligas potius quàm imperasse Othonem, à cuius morte milites infensum Othoni SENATVM adhuc arbitrabantur.* Tacitus.

Hæc cum ita sint, mirum non est, nulla Othoni cusa fuisse ærea numismata, cum S.C. notâ. Cur verò Senatus auctoritate, quam sibi totam vsurpauerat Otho, ad æs signandum non sit usus, hanc mihi parens meus mentem iniecit: Othonem superbum ac prodigum Imperatorem fortassis abhorruisse à vili æris materiâ, quæ sordidam æruginem faciliè contrahit: & situm est in experimento, contactu æris manus infici odore prauo, vene-

Plinius
lib. 13. c. 3.

ni etiam particeps materiâ, & quæ à poculentis abdicetur & esculentis. Vade vero simile est Othonem, qui cutem curabat & capillos, suauiter fragrantibus odoribus perfusus, etiam, quod mirè, in plantis pedum; dictus idcirco à Martiale *mollis Otho*, & à Iuvenale, *Pathicus Otho*, hoc est suis datus affectibus: vero, inquam, simile est illum æream odio habuisse materiem. Odia indiuiduis peculiaria sunt, & connata: sunt qui caseum abhorreant, alij vinum: sunt qui poma, & rosas, quarum odore animo linquuntur: alij felis, alij muris aspectum exhorrescunt. Scaliger ad conspectum masturtij ita contremiscebat, ut horrore quassatus abire cogeretur. Illa autem odia ab idiosincrasia, certoque corporeæ mixtionis modo deriuantur. Ut sic planè veritati non repugnet, Othonem æream materiem odisse, quâ nunquam usus legitur, sed auro sæpius, & argento.

In Galbâ.

In Nerone.

Plutarchus de illo: *Quoties Galbam inuitaret, sapiens cohortem excubantem mandinabatur largitionibus, AVREOS in singulos diuidens.* Item Suetonius: *Quoties cenâ Principem exciperet, AVREOS excubanti cohorti viritim diuidebat.* Rursum Plutarchus: *Fama est cum Nero aliquando pretioso vnguento, quo unctus erat, Othonem aspersisset; illum contra insequenti die excipientem Neronem, repentè fistulas AVREAS & ARGENTEAS diuersis locis proposuisse, quæ quasi aquam magnâ vi fuderunt vnguentum.* Et inferius de Othone eodem: *Deficienti ab Nerone Galbæ primus ex rectoribus provinciarum aggregauit se, offerensque quidquid in poculis, & mensa instrumentis, AVRI & ARGENTI haberet, tradidit Galbæ, ad signanda ex eo numismata.* Vides Othonem ad cudendam pro Galbâ pecuniam aut æspreuisse ob materiæ vilitatem, aut odisse naturali fastidio & contemptu.

Respexit

Respexit deinde parens meus ad Italicum vocabulum OTTONE (Latini *as flautum* dicunt) fortè fluxum ex eo, quòd Imperator Otho ab ære abhorreret, & adoptatum per *ἀντιόραω*, sicut ex aduerso (verba sunt Sidonij) maiores nostri praelia, quibus nihil est sœdius, Bella dixerunt: quique etiam pari contrarietate Fata, quæ non parcerent, Parcas vocitauere.

Lib. 2.
Epist. 1.

Varij nunc sunt, vt fuere olim, Principum affectus: quæ ex ære numismata spernebat Otho Cæsar, hodie Serenissimus Archidux noster præ aliis æstimat propter magnitudinem, & auersarum imaginum elegantiam multiplicem; secundo loco aurea habet; postremo argentea.

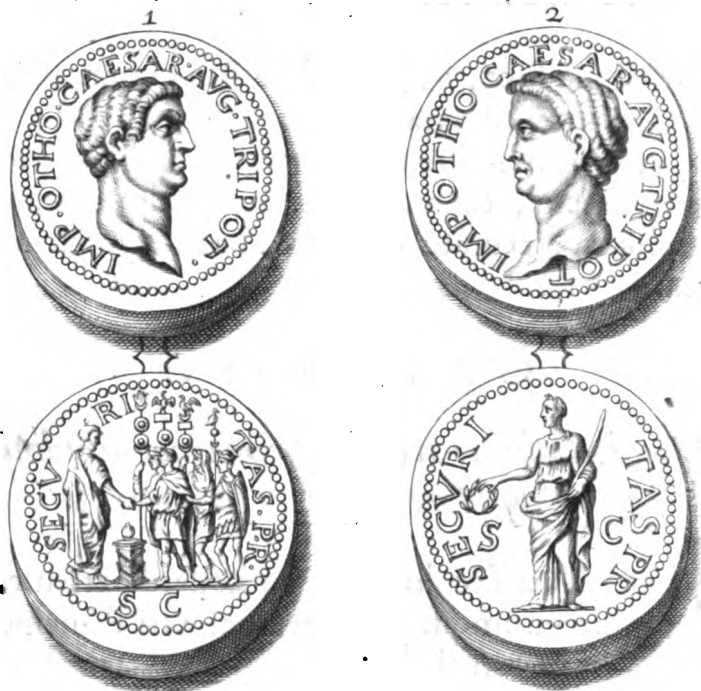
CAPVT IV.

*Pseudo-Othones arei duo primæ magnitudinis;
itemq; alij plures eiusdem formæ explosi.*

POSTQVAM sæculo præterito exulare barbarics cœpit, litterarumque gloria restitui; viri Principes, & rerum antiquarum studiosi, numismata vetera congregare orsi sunt, & Imperatorum series instituere. Primos inter duodecim Cæsares decrat ipsis æreus Otho, quem vndequaque scrutari, quouis pretio inuestigare. Vnde lucri auiditas corruptorum excitauit ingenia. Patavinus quidam, inquit Ant. Augustinus, hac in plasticæ excelluit, veteres nummos feliciter exprimens, vt spectantis voluptatem præbent, & nisi peccarent interdum vel littere, vel imagines, nihil requiras amplius. Illi Patavino artifici Ioanni Caunio nomen erat, cuius nota fraus, nota & inanus,

Dial. 11.

manus, sed laudata felicitas : tam bellè namque typis
nouis expressit Othones arcos, vt omnes expeterent, nisi
nouitas demeret pretium. Duos dumtaxat repræsentò,
in quibus eadem inscriptiones, sed diuersa emblemata
partium auersarum.

In Epit.
Thesauri.

Primus Patauini æreus Otho idem pænè est cum alio
adulterino, quem vidit Iacobus Strada, descripsitque in
hunc modum : *Numisma areum Othonis vidi, in cuius al-*
tera parte ara conspicitur, cui Imperator togatus adstat.
Ab altera parte aræ est Tribunus militum loricator, & palu-
datus, iungens in ara dextram cum Imperatore. A tergo
Tribuni sunt alij milites loricati gerentes signa militaria, cum
inscriptione, CONCORDIA MILITVM. Infra subscriptum SC.
Sola

Sola differt inscriptio, quæ in nostro legitur, SECVRITAS P. R. videturque desumpta ex æreo numismate, quod extat in M. S. Goltziano, vbi eadem litteræ & imagines nullo prorsus discrimine sunt expressæ.

Hadriani

In alio numismate, quod hîc secundo loco in sculptum habes, eadem est SECVRITAS P. R. sed alio typo erecta, ferens coronam lauream. Eiusmodi Pseudo-Othones multorum manibus teruntur, quos pulchritudinis gratiâ seruant, non antiquitatis.

Alium Othonem æreum Ioannes Sambucus ad finem suorum emblematum edidit magno cum gaudio, quod Ioanni Groliero significauit his verbis: *Per hoc triennium multis modis bibliothecam auxi ornauique meam, atque antiqui operis numismata, quæ tu aded extollebas, maxime raris cumulaui, vt vel summis Cardinalibus admirabiles Romæ, & per Italiam Principibus fuerint: præsertim OTHO hic ÆREVS, cum circo Hadriani, & Pescennio, VNICVS, quod sciam in Europâ.* Plaudit sibi Sambucus de suo vnico Othone, cui rosione artificiali detritum caput, & planè mutila inscriptio. Audio Sambuci querelam, & credo facilè, *patrimonium eius quorundam mercatorum impostura diminutum.* Quisquis illi mercem hanc obtrusit, malignè imposuit. Insusurrauit aliàs Lipsius Giselinio tamquam in aurem, *plus fama Sambucum, minus habuisse doctrinæ.*

In nuncupatoriâ,
an. 1565.

Epistolar.
Misc.
cent. I.
Epist. 2.

Octauium Stradam quis mendosum non arguat? Duos exhibuit Othones æreos; quorum vultus si conferas cum aureis & argenteis, qui nemine contradicente legitimi sunt, tam esse dices similes, quàm oua ouibus.

Hubertum Goltzium oportet adeamus: ille, Erycij Puteani elogio, *instaurator antiquitatis*, Othones æreos

In Geneal.
Putean.

C

ali-

aliquando viderit? Perquisivi in tabulis, & respexi, sed non veros. Deceptum Goltzium dicemus rerum falsarum ludibrió? Non hoc quidem, sed audi: aliter pingere, aliter explicare solitus Goltzius; si tulisset iudicium, damnaasset errorem.

Parte 4.
cap. 21.
pag. 382.

Doctus est Lud. Sauotus, & opus eius æstimo Gallici saporis: voluit ille turbam sequi, & errare cum multis: *Pescennij*, ait, *numisma in quovis metallo rarum est post æreum Othonis*. Existimavit ergo Sauotus extare veros

Parte 4.
cap. 1.

Othones æreos. Alibi dicentem observo: *Notitiam numismatum longos requirere annos, sumptusque infinitos, nec licuisse sibi per conditionem, effusione pecuniarum tantâ ad eiusmodi pervenire notitiam*. Non igitur Sauoto licuit examinare Othones, & pro vno æreo expendere quingentos supra mille Brabanticos florenos, ut alias Carolus Croyus Dux Arschotanus pro supposititio; quâ ex æreo Titi numismate effectus erat. Dicam amplius, æreum Othonem, inductâ dolo specie, à Busquingamio Dyce emptum aliquando Iacobis Anglicis quingentis, qui florenis Brabanticis quinquies millenis æquales pretio erant. *Æstimaretur*, inquit Lævinus Hulsius, *nummus æreus elegans Othonis authenticus aliquot centum, immodè mille aureis*. Rectè quidem, *æstimaretur*, si occurreret: sed vno falso ære vilitas auro redditur, atque, ut iam

In Othone.

Plinij ævo, pluribus veris denarijs adulterinus emitur.

Lib. 33.
cap. 9.

CAPUT

CAPVT V.

Othones quatuor ærei, prima & secunda magnitudinis, ex aliorum Caesarum nummis veteribus sunt efficti.

ACCVRATAM numismatum antiquorum collectionem, *studium elegantiae* appellabat Lipsius. Cent. 7. Epist. 3.
 Audeo maiore encomio *studium Principum* nominare, quòd in eo nec meliora discant, nec plura quàm Principes. *Heroicum* iam ab initiis Romani Imperij *studium* fuit, quo oblectatus Augustus *amicis munera diuidebat, nummos omnis notæ, etiam veteres Regios, ac peregrinos.* Sueton. in Aug.
 Hodie Augustissimus Imperator FERDINANDVS III. eiusmodi antiquitatum delectatur amœnitatibus, Romanæ magnitudinis, vel in numismate magnus inspector, interpret summus: cuius genium ac virtutem æmulatus Serenissimus noster LEOPOLDVS GVILIELMVS, interrogare per litteras Augustum Fratrem voluit de Othonibus æreis, vt si quos haberet, mitteret examinandos. Quaternos per intervalla lubens misit Imperator, Marcum Antoninum Cæsarem imitatus; qui etsi versatissimus in omni studiorum genere, omnibus tamen non credidit, sed diu *inquisiuit quod erat verum.*

Primum numisma Cæsareis codicillis inclusum ut accepit Viennâ Serenissimus, parenti meo porrexit, ut iudicaret. Non diu hæsit parens, quin affirmaret Othonem esse nouum ex antiquo Galbâ efformatum: quod & idem postmodum patruus meus Balernensis Abbas calculo suo firmavit. Consensere item rogati sententiam viri eruditissimi, Otho Zylius, Albertus Rubenius, & Casperius Geuartius, qui in adulterato Othone illo Galbæ lineamenta superesse censuerunt. Idemque postremo ac decretorio suffragio sanxit Serenissima Regina CHRISTINA, cum percupiisset videre numisma, quod à parente meo ipsi est ostensum. Nasus enim Othoni spurio superest aduncus, quem Galbæ tribuit Suetonius; contractiores genæ, ac velut recedentes, ut in sene, cum Otho pinguior esset, & spectabilior viridi in ætate.

Præterea in epigraphæ circa Othonis caput (præter alios nœuos) obseruabis pedatam nimis esse aspirationem H, nimiamque apparere inter crura distantiam, præter scribendi eius temporis morem; quemadmodum videre est in epigraphis aureorum argenteorumque Othonis numismatum, necnon & in æreis aui eius I I uiri monetæ, quæ Serenissimus seruat, quibus inscriptum, M. SALVIVS OTHO. Id quod etiam obseruari potest in HADRIANI nummis, atque in aliis multis Marci Aurelij, Faustinae vtriusque, Didiae Clarae, ac Iuliae Piaë, in quibus legitur HILARITAS, ubi passim non adeo pedata aspiratio, cruraque paulo sunt coniunctiora.

Denique auersum Emblema, LIBERTAS PVBLICA, cum pileo in dextrâ, Galbæ proprium est, propterea quod post mortem Neronis, *plebs pileata urbe totâ*
C 3 *discur-*

discurreret, teste Suetonio : quâ de re Aurelius Victor: Adeo cuncta prouincia , omnisque Roma interitu Neronis exultauit, ut plebs induta pileis manumissionum, tamquam sauo exempta dominio triumpharet. Libertas certe adeo Galbæ propria fuit, ut eius numisma consensu Senatus restituerit Nerua , in cuius auersâ parte circa typum libertatis scriptum : IMP. NERVA. CÆS. AVG. REST. Quod & idem proprium Galbæ symbolum instaurauit etiam Traianus cum epigraphe : TRAIANVS. AVG. GERM. DAC. PART. REST. Vtrumque nummum propriâ delineatum manu reliquit Hubertus Goltzius. Sed & hanc marmoream basim edidit Gruterus, quæ ad rem facit :

P. 238.
num. 12.

IMAGINVM. DOMVS
AVG. CVSTODIB. SIGNVM
LIBERTATIS. RESTITVTÆ
SER. GALBÆ. IMPERATORIS. AVG.
CVRATORES ANNI SECVNDI.

Secundum numisma antiquum est, non est tamen antiquus Otho, cum palàm sit non esse Othonianorum temporum : qui enim versatus sit in Numismaticâ praxi, animaduertet à Iulio Cæsare vsque ad Hadrianum, in æreis numismatis rotunditatem formæ spectari, paucis demptis, quæ sub Augusto cusa sunt in Coloniâ Nemaufensi, in quibus Augusti & Agrippæ capita, & in auersâ parte crocodilus. Quapropter hoc numisma Othoni tributum non rectè ad illa tempora referetur, cum eius forma sit inæqualiter rotunda, qualis primùm coepta cudi sub Antonino Pio.

Ad hæc, præter rotunditatem, quam habent numismata ante Antoninum Pium, oræ sunt illis semirota-
dæ, quæ in hoc Othone adulterino planæ sunt, & angulata,

latæ, quod etiam fieri coeptum sub Antonino Pio. Adde crassitiem laminæ enormem proportione rotunditatis, quæ in præcedentium Imperatorum nummis non occurrit nisi cum magnitudine conueniens, idque rarò. Ex quibus omnibus ad oculum patet, hoc numisma non solum benè referri ad Antonini Pij tempora, sed in eo vultum Antonini expressum fuisse, ex quo demptâ barbâ, mentoq; deminuto, Othonianus vultus fuerit fictus; sed non affabrè omnino, cum supersit è scalpro galericali asperitas in capite Othonis; vt etiam in corollâ, quam auersa figura stans dextrâ tenet. Neque ita erasit artifex litteras, quin earum vestigia supersint non tantùm in posticâ parte, sed in anticâ etiam, vbi, præter alias labeles, ductus obliquus adhuc restat post nomen Othonis. Postremò, demptâ, si quis velit, inscriptione, valdè imperitus erit, qui Othoni tribuet gracilem hunc vultum, cuius plenior facies, & rotundior erat.

Tertium Othonem vt vidi, inscriptionem laudauit nitidam & extantem, proportionem commodam, Romanos characteres pulchrè expressos. Sed non obseruauit adulterator, *ne quid nimis*. Nimiùm enim exposita est aduersa nummi facies, & quasi noua: depressâ nummi veteris laminâ, expressæ nimis diligenter extant litteræ nouæ, & puncta minutula; cum postica pars erosa sit ærugine. Aliam verò arguas artificis oscitantiam, qui capillitium non planè composuit Othonianum in morem, neque per gradus satis discriminauit; quod cum aureis argenteisque legitimis comparando obseruauit ipsemet Serenissimus.

Formam præterea numismatis obserua: eius congruentiæ & magnitudinis nullæ sunt ab Augusto vsque
ad

ad Traianum : omnia enim vel maioris vel minoris sunt formæ, neque adeò crassa. Denique inscriptionem si demas, Othonianum esse vultum nemo dixerit, sed potius Hadrianeum, ex quo reflexâ in frontem cornâ, abraisque mentum ac genas obducentibus pilis, ut tuberosior appareret vultus, non operosum fuit fingere caput, quod accederet ad Othonianum:

Quarti Othonis hîc in tabellâ expressi mentionem facit Erizzus, & iniiceret veritatis scrupulum, nisi quod se vidisse ait numisma, hîc videres coràm quàm exiguâ fictum sit industriâ. Totum Augusti caput est, quale in nummis IIII uirorum monetalium. Capilli Augusti ad Othonis rationem negligentius sunt compositi. Seruauit artifex auersam nummi Augustei partem totam, in quâ S C. intra coronam lauream. Numisma denique malè exceptum est à limâ eodem modo, quo illa Nemausensia, de quibus antè, quorum ne vnum quidèmlimâ non arrosus vidi, vel per oras, vel per capita, vel per emblemata in modum monetæ antiquatæ; quod dignum aliàs examine singulari.

Isthæc autem numismata quatuor à nobis examinata cum successiuè per cursores remisisset ad Cæsarem Serenissimus, alterum ex illis (primum nescio, an secundum) ostendit Imperator Illustrissimo Comiti Nicolao Draskouich, Camerario suo, huius studij peritissimo, qui primo intuitu verum esse Othonem dixit, deceptumque in suâ crisi parentem meum. Nummo tamen postmodum domi attentè considerato, ad Imperatorem Possionij agentem has dedit litteras doctrinæ plenas & ingenuitatis.

Errata

Erravi nuper, Imperator Auguste, circa agnitionem numismatis Othonis Imperatoris, temerè & precipitanter illud pro legitimo approbando. Huius erroris mei à Maiestate vestrà humiliter veniam peto. Sed hìc diutiùs ac diligentius considerato numismate, tandem agnoui illud ab impostore quopiam (quibus abundat Italia) falsificatum esse, ac in antiquo numismate, deleto priori, caput Othonis, siue effigiem taliter qualiter incisam, siue insculptam esse. Potissimum autem litteræ malè insculptæ idipsum indicant euentissimè: neque enim forma litterarum est aui Othonis, sed longè posterioris: quod Maieitati vestræ sacratissimæ coràm aliquando efficacissimis & euentissimis rationibus comprobabo. Quare, clementissime Imperator, recanto palinodiam, Chisletium absoluo, meque ipsum præteriti erroris arguo; ac me M. V. sacratissimæ humillimè commendo. Viennæ XIV. Aprilis, anno M. DC. LV.

CAPVT VI.

*Minuti Othones ærei vel fuere argentei subarati,
vel ad argenteos veteres fusi.*

VETVS est fraus æreos nummos auro illinendi: scribit enim Suetonius, *Iulium Cæsarem in primo consulatu tria millia pondo AVRI furatum in Capitolio, tantumdem INAVRATI ÆRIS reposuisse.* Sunt etiam illiti auro nummi cultus & honoris causâ: habemus domi optimorum Imperatorum, Traiani & Probi ærea numismata, quibus auri folia ab antiquo sunt inducta; quodque Traianum refert, supra caput perforatum est ad gestationem, de quâ fusè parens meus in Anastasi Childerici Regis. Cap. 18.

D

Alia

Alia fraus fuit, ut aureis crustulis æream laminam interponerent, nummosque percuterent. Themistius vocat

Orat. 1. χρυσίον ὑπόχαλκον, *aurum suberatum*. itemque Persius:

— & veri speciem dignoscere calles,

Sat. 6.

Ne qua SUBERATO mendosum tinniat AVRO.

Tinnire verbum ad æs propriè pertinet, cui sonus est acutus. Qui solidos eo modo adulterabant, criminis rei censebantur. *Qui nummos AVREOS*, ait Vlpianus, *raferint, tinxerint, FINXERINT, si quidem sint liberi, ad bestias dentur; si servi, summo supplicio afficiantur.*

L. Qui-
cumque.
ff. ad leg.
Corr. de
falsis.
Lib. 33.
cap. 9.

Argentei suberati, & subferrati etiam, passim extant in abacis antiquariorum. Plinius de illis: *Miscuit DENARIO Triumvir Antonius FERRVM: miscent ÆRA falsa moneta.* id est, falsi monetarii, ut alibi dixit *seruitia, opera, dignitates, officia*. Fraus illa solemnis primum fuit tempore Reipublicæ, contra quam lex promulgata:

Loc. cit.

Ars facta, inquit idem Plinius, *denarios probare, tam iucundâ LEGE plebi, ut Mario Gratidiano vicatim togatas statuas dicauerit.* Artem illam non aliam fuisse existimō, quàm ut nummi ferrâ ad oras dentarentur, ut appareret, nullam intus latere laminam æream, vel ferream; unde *ferratos nummos* vocarunt, hîc in Belgio satis frequentes; ut verè Tacitus dixerit de Germanis nostris:

Lib. de
Germ.

Pecuniam probant veterem, SERRATOS, bigatosque. Peccarunt Cœlius Rhodiginus, Æneas Vicus, & Fulvius Ursinus, qui *ferratos* credidere dictos ab impressâ ferræ notâ. Aliter, & verè Claudius Chifletius propatruus meus: *Serrati Tacito, quorum circumferentia serrata sit.* Pænè rein tetigit Lipsius, cum *dentatos* vocauit; sed nec rationem adiecit, quam habe à laudato Chifletio: *Incidebantur circa oras, ut fraus falsariorum agnosci posset,*

De ant.
numism.
cap. 7.
In Notis
ad Tac.
de Germ.

set, qui laminis aureis & argenteis æs interponebant :

Falsarij postmodum novos cuderunt denarios, & quidem ferratos, sed interpositâ tanto artificio æreâ lamellâ, vt obseruari dolus nequiret : quâ fraude rursus compertâ, ferrationis vsum Respublica neglexit : nulli enim hæcenus visi à nobis nummi Imperatorij, qui ferratione conspicui essent : etsi subinde perseverarit subæratio à primis Cæsaribus vsque ad Imperij declinationem. Iulios enim vidimus, Augustos, Tiberios, Neron, Galbas, Vitellios, Vespasianos, aliosque subæratos: vnicum Othonem argenteum subæratum seruat Serenissimus, quem ipsi Româ attulit Ioannes Michaël Rita, eximius antiquitatis cultor : typo similis est ei, quem tertio loco attulimus capite primo.

Ex nonnullis autem argenteis subæratis solum æs restat cum notâ typicâ, vel ob temporis diuturnitatem deciduâ argenti lamellâ tenui, vel eâ certè absumptâ, quòd in sulphureo solo nummi resederint.

Paruos eiusmodi ex ære rubro Othones hodie reperire est, in quibus quamuis detritioribus, vultus & inscriptio Othonis dignosci queunt, vt in numulo, quem habet scientissimus in hoc studio P. Otho Zylius, cuius epigraphæ est: VICTORIA OTHONIS. Alium cum inscriptione, SECVRITAS P. R. seruat patruus meus Balernensis Abbas, qui in sermone familiari mihi narrauit, popularem suum, & amicum Claudium Menetrium, cum Romæ degeret, in similes numulos Othonis æreos incidisse, quos vel argenteos subæratos fuisse, vel fusos ab argenteis iudicabat; cuius ego sententiæ lubens & volens subscribo.

CAPVT VII. ET VLTIMVM.

An extent antiqui ex ære Othones Graci.

Suprà
cap. 2.

ÆNEAS Vicus, Antonius Piso, & Claudius Mene-
trius, periti antiquarij, non visos in Italiâ legiti-
mos Othonis æreos nummos absolutè professi sunt, nul-
lâ Græcorum exceptione. Vnicum tamen produxit
Octavius Strada, quod auersum Aquilam præfert cum
lauri ramo. Sed apertam falsitatem ostendit caput, quod
laureâ est redimitum.

Sueton.
in Iulio.

Iulius Cæsar, caluitio deformis, *deficientem capillum re-
uocare à vertice consueuerat, & ex omnibus decretis sibi à
Senatu honoribus, non aliud aut recepit, aut usurpauit li-
bentiùs, quam IVS LAUREÆ perpetuò gestandæ.* Otho

In Otho-
ne.

Imperator, *propter raritatem capillorum, galericulum capi-
ti adaptauit, & ita annexuit, ut nemo dignosceret.* Vnde
in veris eius nummis, quos exhibuimus capite primo,
non expressum est cum laureâ caput eius, sed cum gale-
riculo.

Adulterationem præterea prodit inscriptio, quæ est
eiusmodi: M. OΘΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ.
Qui hanc finxit, Græcè peritus non fuit: aliter enim
scripsisset ΣΕΒΑΣΤΟΥ, non ΣΕΒΑΣΤΟΣ.

In Catalogo M. S. numismatum Francisci Gottifredi,
nobilis Romani, alterum Othonem reperi sic breuiter
descriptum inter ærea secundæ magnitudinis:

Caput Othonis Græcum:

CA. OΘΩΝΟΣ. ΚΑΙC. CEBACTOY.

Mons: ΚΑΙCΑΠΕΙΑC. ET:::::

Imperatorium numisma, cum figurâ montis, & inscri-
ptione

ptione ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ, nullum hactenus visum ab antiquariis ante tempora Macrini, qui Cæsareâ cuius In Macri-
tate oriundus erat, & filij eius Diadumeniani. Macri-
ni duo descripsit Adolphus Occo, & primum qui-
dem sic: no.

ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ. ΕΤ Β.

Monticulus, ex cuius alterâ parte Luna, alterâ stellæ.
Huic planè simile delineatum habemus nitidâ Goltziji manu. Alterum sic descripsit Occo;

ΜΗΤΡΟΠ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ. ΝΕΟΚΟΡΟΥ. ΕΤ Β.

videtur monticulus sed diuersus à superiore; nummus pulcherrimus.

Quod attinet ad Diadumenianum, Tristanus exhibet Tom. 2.
eius auersum numisma cum inscriptione ΜΗΤΡΟΠ. pag. 316.
ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ. circa montem rupibus asperum, quem arbitratur esse Argæum Cappadociæ montem, à populis indigenis pro Deo habitum.

Ex adductis porrò colligere licet, numisma Othonis Græcum, quod possidet Gottifredus, ex Macrini, vel Diadumeniani antiquo fuisse confectum. Si liceret archetypum inspicere, fraudem faciliùs detegeremus.

Ceterùm pro huius capitis colophone, isthoc appono-
ratiocinium: Adfert Lampridius Imperatoris Macrini In Diadu-
concionem ad milites, quâ monet se Diadumenum fi-
lium suum ANTONINUM nuncupasse, quòd intellige-
ret desiderium ingens Antonini nominis apud illos ma-
nere. *Hac habitâ concione, addit Scriptor, statim apud*
Antiochiam MONETA Antonini Diadumeni nomine percussa
est: Macrini usque ad I V S S V M S E N A T V S dilata est.
Antiocheni ergo nomine Antonini intellecto, exhilarati,
Diadumeno Cæsari monetam anticipatione percusse-

D 3.

runt:

runt : sed Macrini Imperatoris vsque ad Senatus mandatum distulerunt. Vnde datur intelligi, in longè dissitis ab Vrbe Prouinciis nummos æreos Imperatoribus haud fuisse cufos ante Senatus iussionem. Æris enim vel signandi, vel signatum conflandi auctoritatem penes Senatum dumtaxat fuisse, suprà docuimus capite tertio. Ostendimus etiam ibidem, *Othoni non fauisse Senatum, hostes fuisse Othonis Senatores*, qui nulla eius honori & memoriæ cudi fecerunt Romæ ærea numismata. Quocircà credere par est, longè minùs in Græciâ Othoni fuisse cusa, infensi Senatus auctoritate ac iussu.

Cùm itaque Othones æreos, tam Latinos quàm Græcos, de falsitate & adulterio conuicerimus, si prodeat alicubi verus Otho æreus, mirabimur ; si non prodeat, nec inquiremus.

F I N I S.

CLAVDII CHIFLETII,
DE
ANTIQVO NVMISMATE
LIBER POSTHVMS.
EDITIO ALTERA
CORRECTIOR.

ILLVST^{MO} GENEROSISSIMOQVE
DOMINO,
D. LVDOVICO
MARCHIONI MATHÆIO,
HEROIBVS ROMANIS PROGENITO,
HISPANICI ORDINIS DE ALCANTARA
EQUITI,
NECNON SERENISSIMI ARCHIDVCIS
LEOPOLDI GVILIELMI
PRIMÆ DECVRIÆ CAMERARIO,
ANTIQVVM NVMISMA,
QVO DE PRIMARIO VRBIS IMPERIO
QVIDQVID CELEBRARI POTVIT,
ÆTERNA IMAGINE SERVATVR,
HENRICVS THOMAS CHIFLETIVS,
IOANNIS IACOBI F.
DD. LM.

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

DE Pecunia, Nummi, Moneta vocabuli ratione & causis; & cur à Pecore Pecunia dicta, contrà quàm Plinio visum sit. 18.37.

CAPVT II.

De origine, causis, atque utilitate Nummi adinuenti; & à quo iure sit nummus. 38.

CAPVT III.

De utilitate, considerationis veteris Numismatis. 42.

CAPVT IV.

Quod veterum & recentiorum nonnulli parum diligenter aut feliciter Nummis antiquis vsi sint. 45.

CAPVT V.

De ponderatis, numeratis, mensuratis Nummis, primis numismatum materijs, & successione metallorum. 49.

CAPVT VI.

De Numismatis ærei primis signis, ac de Rostratis & Ratis nummis. 52.

CAPVT VII.

De argenteo numismate, quando primùm signatum; & quibus signis; ubi de Bigatis, Quadrigatis, Serratis & Subæatis nummis. 55.

CAPVT VIII.

Ante Seruium Tullium Pop. Romanum ære signato vsum fuisse, non rudi, ut Timæus voluit: declarantur aliquot Plinij & Dionysij loci. 57.

CAPVT IX.

Populum Romanum argento signato, quamvis peregrino, vsu initio fuisse; multò citius tamen Romæ signatum videri,

INDEX CAPITVM.

deri, quàm Linius, Plinius, alijsque voluerint. 61.

CAPVT X.

De aureo Numismate, quando percussum. Eius forma varia. 66.

CAPVT XI.

De confusione Auri, Aeris & Argenti; ac de incoctilibus seu tinctis nummis, & alijs speciebus. 68.

CAPVT XII.

De nummis Electreis, & duplici Electro metallico. Explicatus Lampridij locus in Elagabalo. Emendata L. Pediculis de auro & arg. leg. Et Iulius Capitolinus in Pertinace restitutus. 70.

CAPVT XIII.

De nummis Scorteis, seu Coriaceis, Stagneis & Plumbeis. 74.

CAPVT XIV.

De Monetarijs, Procuratoribus Monetae, ac Praepositis The-saurorum. Indicatus in Notitiâ utriusque Imperij defectus. 76.

CAPVT XV.

De Veteri more suscipienda pecunia è publico erogata. Vindicatus Eumenij locus: ac de Veteri adorationis ritu. 79.

CAPVT XVI.

De antiquorum Numismatum vi ac potestate hodiernâ, an in ijs sit merx, aut pretium. Explicata quaedam Iuris civilis quaestiones. 81.

CLAV-

CLAVDII CHIFLETII
DE
ANTIQVO NVMISMATE
LIBER POSTHVIVS.

C A P V T I.

*De Pecunia, Nummi, Moneta vocabuli ratione
& causis; & cur à Pecore Pecunia dicta, contrà
quàm Plinio visum sit.*

PECUNIAE, Nummi, Monetæ appellationes ferè hodie promiscuæ sunt; sono tantùm vocis distinguuntur: sed tamen aliud verbum alio antiquius, & aliter denominatum. Pecuniæ appellationem vel esse antiquissimam, hinc deprehendas, quia ante Nummi nomen & usum usurpata fuerit. Nam Pecuniam pro substantia, siue bonis dici ostendit Pecuniæ nomen, quod à Pecore est, ut omnes fatentur: non quòd pecore signata primùm fuerit Pecunia, ut voluit Plinius; sed quia substantia veterum in pecore erat. Quod cùm sacræ Literæ multis in locis edoceant, tum verò Germanorum veterum mores ostendunt, primarij illius sæculi non absumiles moribus, quos Tacitus scribit *pecorum numero* Lib. 33. c. 3. Nat. Histor. *gaudere,* Lib. de Mor. German.

Lib. 29.

gaudere, easque solas illis esse opes gratissimas. Liuius item de Massylis Africæ populis ait: *Familia aliquot cum mopalibus pecoribusque suis (ea pecunia illis est) persecuti sunt regem.* Inde factum puto, ut, cum substantia nostra in aliis rebus quàm pecoribus cœperit consistere, ad eas etiam res Pecuniæ vocabulum fuerit accommodatum.

L. Pecuniæ
verb. 178.L. Pecuniæ
nomine222. D. de
verb. si-
gnific.L. Pen. C.
de Con-
stit. pec.Verbo
Num-
mus.

Atque hinc Pecuniæ appellatio apud Iurisconsultos, veros antiquitatis custodes, tam latè diffusa. Pecuniæ ergo, quàm Nummi vocabulum antiquius est: nam & ante nummorum vsum Pecunia dicebatur; & cum ipso nummo Nummi appellatio orta est. Nummi autem vocabulum ex Græco defluxit: tradit enim Festus, *Nummum ex Græco Numismate nasci.* Irrepsit postea Monetæ appellatio; ideò, ut arbitror, dicta, quia pondus & character valoris ac potestatis nummi homines admoneret. Ita Iuno, à monendo *Moneta* olim dicta est. Vel, si Glossarij Græci auctoritatem sequi volumus, nihil aliud erit *Moneta*, quàm quæ memoriam nobis principalis vultus, aut rei gestæ renouet ac refricet: in Græcis enim manuscriptis, & fidelissimis, ita scriptum inueni: *Moneta*, *μνηστική*.

CAPVT II.

*De origine, causis atque utilitate Nummi adinuenti,
& à quo iure sit Nummus.*

Lib. 1.
Iul. Pol-
lux O-
nom. 1.9.
cap. 6.

QUI primi Nummum inuenerint, & in vsum produxerint, inter Auctores non constat. Nam Herodotus Lydorum inuentum esse ait: alij Phædoni Argiuo, alij Erichthonio tribuunt. Sunt & qui Naxios primos inuentores

inuentores prædicent. Ælianus Æginetas, qui olim po-
 tentissimi inter Græcos extiterunt, primos numisma ex-
 cutisse prodit. Mihi susque deque est in tantâ verustatis
 nube, quis primus boni huius conciliator fuerit; nisi
 quod existimem antiquiorem eius originem esse, quàm
 putarint veteres illi, utpote cum Abrahami tempore
 nummus argenteus publicè percussus celeberrimo in
 usu iam fuerit, ut Mosi id asserenti haud dubiè credi-
 mus. Nam argenteis siclis Abrahamum mercatum fuis-
 se agrum, in quo Sara sepeliretur, ita ait: *Quòd cum au-*
disset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postula-
uerat, audientibus filiis Hetb, quadringentos siclos argenti:
probata moneta publica. Sed & de Patriarchâ Iacob ita
 scriptum est: *Emitque partem agri, in quâ fixerat tabernacu-*
la, à filiis Hemor patris Sichem, centum nummis. Nam ita
 hunc locum rectissimè verti posse, didici ab Hebraicæ
 Linguae peritis, omnesque ferè Rabbini in eius loci in-
 terpretatione consentiunt, quamvis Thargum, cui adhæ-
 rere videtur vetus Interpres, pro *nummis, agnis*, malit. Sed
 priorem sententiam idèò probabiliorem existimo, quia
 ex Thesaurò doctissimi viri Sanctis Pagnini accepi,
 Rabbi Hachibah, vnum ex antiquis Magistris, scriptum
 reliquisse, quòd cum in Arabiam proficisceretur (eo au-
 tem loci res superscripta gesta est) audiuerit Nummum
 vocari ab iis eodem, quo Moses utitur, nomine; &
 quod etiam alibi usurpant sacre Litteræ. Possem alios
 Diuini Instrumenti locos in medium proferre, quibus
 Nummi antiquitas probaretur, nisi suprâ relati sufficeret:
 quibus sacris Annalibus si Græci conferant sua, pueri
 meritò vocabuntur; quo nomine aliquando eos compel-
 larat Ægyptius sapiens, ut apud Platonem scriptum est.

Huius

Lib. 12.
Var. hist.

Genes. 23.

Genes. 33.

Iob cap.

Initio Ti-
mæi.

Lib. 5.
Eth. c. 5.
1. Polit.
cap. 6.

L. 1. D. de
Contrah.
empt.

In l. quæst.
115. de
Verb. sign.
In Parauit.
D. de
Acq. pos-
ses.
L. Si is
qui. 94.
D. de so-
lut. l. pla-
nè. 34. §.
1. de leg.
1. l. Lu-
cius 24.
D. de pos.
Bart. in
L. 1. n. 2.
D. de con-
trah. empt.

Huius autem nobilis instituti vim maximam paucis verbis Aristoteles complexus est, cum *Nummum, mensuram esse rerum omnium* dixit, & *sine eo civilem societatem non consistere*; quamvis de causâ Nummi adinuenti non vno in loco scripserit. Nemo tamen illustrioribus verbis eam exsecutus est, quàm Paulus Iurisconsultus, cum ait: *Quia non semper nec facile concurrebat, ut, cum tu haberes quod ego desiderarem, inuicem haberem quod tu accipere velles; electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis, subueniret; eaque materia formâ publicâ percussa, vsum dominiumque non tam ex substantiâ præbet, quàm ex quantitate.* In quibus verbis notandum est, vsum separati à dominio, rectissimè; quemadmodum possessio à proprietate: nihil enim est aliud possessio, quàm vsum rei, vt Iabolenno, & Ælio Gallo visum est apud Festum; quod pluribus demonstrauit Iacobus Cuiacius, princeps Iurisprudentiæ, dux & auctor studiorum meorum. Illud verò apud Paulum, *non tam ex substantiâ præbet, quàm ex quantitate*, sic intelligendum, in pecuniâ non corpus, siue substantiam, aut speciem, sed quantitatem cogitari, vt dixit Papinianus alibi; corpus enim à quantitate separat Iurisconsultus. Quamvis autem (nam & eò reuertimur) dicatur ab Aristotele Nummus non naturâ, sed lege valere, non ideò existimandum est iuris civilis esse Nummum. Etsi enim forma quidem publica cuiuslibet nummi civilis sit, quia instituto cuiusque ciuitatis nummus signatur: tamen vt omnes ferè gentes nummo vtantur, id hominum consensus effecit, non lex civilis: vnde iuris gentium, siue iuris hominum (vt appellatur à Tacito) nummum esse dicimus, vt & ferè omnes alios cōtractus. Certe

Certè mutuum, quod in pecuniâ numeratâ consistit, iuris gentium esse scimus. Licet autem inueniantur quidam populi, nummi vsum respuentes, ideò non minùs nummus ipse in genere consideratus, iuris gentium erit; sicut nec furtum iure hominum turpe esse desinit, quamuis permessa sint apud Lacedæmonios furta. Inter eos verò populos, alij in totum, alij minùs ab vfu nummorum abhorrebant: nam Lacedæmonij, de quibus dixi, etsi non vero & proprio, saltem sui cuiusdam generis nummo vtēbantur, vt in eorum Republicâ docet Xenophon. Montani porrò Hispaniæ populi, quantum olim nummis detulerint, aut quid in vicem nummorum substituerint, sic Strabo retulit: Ἀντὶ δὲ νομισμάτων οἱ δὲ λίαν βαθεῖ φόρτιον ἀμοιβὴν ἔχοντες, ἢ τῷ ἀργύρῳ ἰσάσμενοι ἀποτίμωσιν δίδωσι. *Loco nummorum graui admodum sarcinarum permutatione vtuntur, vel extensi argenti lamina frustum abscissum exhibent.* At verò Silurum Britanniæ gentem, nummum refutare, Solinus scribit; cùm tamen generationem de Britannis ita Cæsar: *Vtuntur autem nummo aereo, aut annulis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo.* Verba Solini sunt, de Siluris loquentis: *Cuius homines etiam nunc custodiunt morem vetustum, nundinas ac nummum refutant, dant res & accipiunt, mutationibus necessaria potius, quàm pretiis parant.* Quo in loco bonus auctor mutationem à pretio distinguit; rectè, id est permutationem ab emptione. Explosa enim est Sabinianorum sententia, qui emptionem rebus fieri posse putabant, permutationem emptionis speciem constituentes; obtinuitque Proculi sententia, permutationem non emptionis, sed contractus speciem affirmantis. Vnde factum, vt nostri Auctores mutationis verbo, siue permutationis, haud

L. ex hoc
Iure D.
de Iust.
& Iur.
§. Ius an-
tem gen-
tium Inst.
de Iur.
nat. gent.
& ciuili.

Lib. 3.
Geogr.

Lib. 5.
Bel. Gal.

Cap. 25.

Lib. 1. de
contr.
empt.

facile in emptione vñ sint; quod tamen alij Scriptores, verborum nostrorum incuriosi, minimè seruant. nam
 Lib. 8. c. 5. Columnella, *are mutare*; Plinius, *permutare pretio*; Am-
 Lib. 9. mianus Marcellinus, *aureis decem mutare*, dixerunt.
 cap. 55.
 Lib. 25.

CAP V T I I I.

*De vtilitate considerationis veteris
 Numismatis.*

M I H I autem non vniuersam rei nummarie rationem, sed tantum veteris Numismatis, ac præcipuè Romani, considerationem scribere instituenti, de eius vtilitate ac fructu potius dicendum videtur: quem si quis homine liberaliter nato, nobilissimoque dignum esse iudicauerit, is ad verum meâ sententiâ proximè accedit. Quid enim honestius, quàm eorum vultus intueri, quorum nominis fama in Auctorum scriptis, & hominum sermone celebratissima est? quosque vel præclare gesta imperia commendant, vel turpiter acta vita dedecorat? *Maius enim nullum est felicitatis specimen* (si Plinio credimus) *quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis*. Credo hoc studio inflammatum M. Varronem, illustrium virorum imagines in bibliothecâ habuisse dispositas, & vnicuique suum subiectum elogium, atque eâ de re postea libros Imaginum conscripsisse: quem Philostratus apud Græcos aliquor post sæculis est æmulatus. Videbatur enim iniquum doctissimo Varroni, vt tot illustrium virorum vultus atque habitus, cum præclaris illorum scriptis aut factis posteritati non traderentur: quâ inuentione muneris, etiam

Lib. 35.
 cap. 2.

Gell. l. 3.
 cap. 11.

etiam Diis inuidiosus fuisse dicitur, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut præsentes esse ubique, & claudi possint. Inde etiam acris Historicis cura, statum, habitumque corporis viri illius, cuius vitam historiâ cupiunt includere, describendi. Id autem, in quo Varronis sudavit ingenium, in quo Historicorum diligentia commendatur, nobis magnâ ex parte præstat veterum Numismatum contemplatio; in quibus expressos vultus eorum, qui illustres in Republicâ suâ fuerunt, animaduertimus. Nam qui Rom. Reipub. studio tenetur, quâ nulla umquam in terris maior, nulla pluribus virtutum, vitiis et documentis fecundior; & fortè fortunâ in scrinium deducatur præstantis alicuius viri, hoc nummorum genere instructissimi, Dij boni! quas suauitates, quos fructus ex hac contemplatione percipiet? dum hinc Consulares nummos, triumphales, Dictatorios; inde Triumvirales, Imperatorios, consecratorios & peregrinos, digestos ac in seriem lineamque dispositos aspiciet? dum vultum ex vultu comparabit: dum mores ex oris cuiusque delineamenti colliget, & bonos à melioribus, optimos à nequissimis & postremissimis segregabit ac distinguet? Certè, si aliorum gaudium meo metiri liceat, fatebor ingenuè, nihil mihi umquam gratius contigisse, quàm cum aliquando, clarissimorum hominum beneficio, mihi huiusmodi nummorum aspectu frui datum est. Magna enim utilitas ex hoc studio accedit antiquitatis cognitioni, & verior ac certior Fastorum series ordinatur. Quibus adiumentis freti Reipub. Rom. illustratores, multa rectius quàm veteres, huius historicæ partis ignari,

constituerunt. Nam & Imperatoriorum nominum ordinem, numerum, Consulatus, Tribunitias potestates, patris patriæ, patris Senatus appellationes, in tanta Romanæ historiæ egestate, non aliunde tutius petere possumus: ac si quid dignum & memorabile contigerit, quove id tempore acciderit, abundè docemur, idque signat nummi ferè cuiusque pars altera. Ut omittam orthographiam germanam ac veram, quæ non minùs ex antiquis nummis, quàm ex marmoribus & libris repetenda est. Ipsæ etiam mechanicæ artes, Pictura, Cælatura, Statuaria, Flatuaria, Metallaria, hac antiquitatis parte maximè iuuantur; cùm id artificiosum, & in suo genere excellens iudicetur, quod ad antiquitatem proximè accedit. Denique ipsa vetus historia, temporum iniquitate manca, diminuta, corrupta, obscura, ab ipsis antiquis nummis suppetias & lucem postulare sæpè cogitur. Quot enim apud Auctores loci mutili, corrupti, non intellecti, hodie restituti, integri, clari & aperti deprehenduntur veterum numismatum beneficio? Quin etiam veteres historiæ controuersias nummorum antiquorum cognitio componit: cuius rei exemplum sit, quòd cùm olim dubitaretur inter eruditos, vtrum Firmus, qui sub Aureliano tyrannidem inuaserat, Princeps & Augustus fuerit, necne; non aliunde certius perit Vopiscus testimonium, quàm quòd, percussâ monetâ, Augustus fuerit vocitatus: *Quin etiam* (inquit) *nummos eius Severus Archontius protulit*: Similiter si ambigeretur, Tetricus, qui vnus ex triginta Tyrannis Imperium inuaserat, Cæsar vel Augustus fuerit vocatus, necne, fidem facient nummi, eius nomine percussi, qui passim apud

nos

In Firmo.

nos inueniuntur; quia dum in Galliâ Præsidatum rege-
ret, Imperij ornamenta sumpserat. Denique Impera-
toris dignitatis certius nullum fuit signum, quàm mo-
neta cusa, quod Trebellius Pollio satis ostendit, cum
ait: *Ostenatum participatum Imperio Augustum vocauit*,
(Gallienus scilicet) *eiusque monetam, quâ Persas captos*
traheret, cudi iussit. Idem auctor Trebellianum, Im-
perij inuasorem, monetam etiam cudi iussisse narrat.
Sed & ubi de Victorinâ loquitur, quæ etiam ad Impe-
rium aspirauit (adeò profligata res Romana Gallieni
temporibus fuit:) *Cusi sunt*, inquit, *eius nummi erei,*
aurei & argentei, quorum hodieque extat forma apud
Treniros.

Trebell.
Pollio. in
Tetrico.

In Gallie-
nis.

CAPVT IV.

*Quod veterum & recentiorum nonnulli pa-
gum diligenter, aut feliciter nummis
antiquis vsi sunt.*

EXEMPLO Vopisci, viri diligentissimi, potuisset
Iulius Capitolinus prouocare ad vetera numisma-
ta, in decidendâ illâ Græcorum Auctorum & Latino-
rum controuersiâ, *Maximus*, an *Papienus* vocatus fue-
rit, qui cum Balbino aduersus Maximinum Tyran-
num Imperator à Senatu fuit appellatus. Inde enim,
tamquam à capite memoriæ, certissima huius rei deci-
sio petenda erit: quod præstitit nostro sæculo Onu-
phrius Panuinius, diligentissimus Fastorum Scriptor,
qui antiquum nummum profert, in quo utroque nomi-
ne *Papienus Maximus* appellatur. Præterea si Sex. Au-
relius.

Capitol. in
Maximo
& Balbi-
no.

relius Victor curiosius antiqua numismata lustrasset, non turpe in historiâ mendum commisisset, cum de Aureliano scribit: *Is primus apud Romanos diadema capiti iniecit; gemmis, & auratâ omni veste, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, usus est.* Meminisse debuerat Victor, antea de Caligulâ se scripsisse: *Primus diademate imposito Dominum se iussit appellari.* Atque ut, quod de gemmis & auratâ veste scribit, prætermittamus (verius enim de Aureliano Vopiscus retulit, *vestem ne holosericam quidem in vestiario habuisse* :) certerum cum in Philippum & alios Imperatores incidimus vittatos, diadematosque, falsitatis, aut negligentia non ferendæ reum facimus Victorem; non solum quod errauerit, sed etiam erroris causam Paulo Diacono, eadem ab ipso accepta referenti, præbuerit. Possem plures alios veterum locos proferre, in quibus hæsit veterum industria, propter incuriosam Numismatum inspectionem. Sed & nostri sæculi homines, si quando plus fidei coniecturis suis, quàm certissimis his documentis adhibent, in Romanis temporibus digerendis aliquando impingunt: id vno argumento demonstrare constitui. Nemo est horum studiorum peritus, quem lateat, qualis, quantusque sit Onuphrius Panuinius; is tamen in præclaro illo & operoso Fastorum Romanorum opere constituit Cæsarem Augustum, Diui filium, Patrem patriæ ex Senatusconsulto appellatum fuisse, Non. Febr. an. V. C. 758. Valerio Messalâ & Corn. Ciucâ Coss. utiturque, huius rei confirmandæ causâ, nummo argenteo, atque Ouidij & Suetonij testimonio. Sed neque Ouidius, neque Suetonius, quamuis de Augusti Patris patriæ appellatione loquantur, annum hunc designant,

quo

quo id factum fuisse afferant. Præterea nummus argenteus, quo nritur Onuphrius, magis cum oppugnat, quàm adiuuet: nactus sum enim eiusdem generis nummum, in cuius parte vnâ, quæ Augusti vultus exprimit, ita exaratum est: CÆSAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIÆ: in posticâ verò parte, quæ Caij & Lucij personas refert, vnâ cum parmis, & hastis, ac Sacerdotiorum insignibus, hæc leguntur: C. L. CÆSARES. AVG. F. COSS. DESIGN. PRINC. IUVVENT. Parmas autem & hastas aureas acceperunt ab equitibus, cum virilem togam sumpserunt, quibus mortuis ex in curiâ suspensæ sunt, Dione teste. Illa verò postrema nummi verba Onuphrium satis monere poterant, Cæsarem Augustum Patrem patriæ appellatū fuisse antequam Caius & Lucius, eius filij adoptivi, mortem obiiissent; & non in annum 758. hanc primam appellationem conferendam esse, quo tempore, mortuis Caio & Lucio, in spem Imperij per adoptionem Augusti iam venerat Tiberius. Nam cum nummus ille, Caio & Lucio Coss. designatis, ac Principibus iuventutis appellatis, percussus fuerit, aut saltem eo anno, quo extincti, corporaque eorum Romam transportata sunt, ante adoptionem Tiberij, quo tempore iam Augustus Patris patriæ appellatione utebatur; multò sanè antè, quàm putaverit Onuphrius, hanc appellationem ei fuisse decretam, dubium non est: cumque Valerio Messalâ legationem Senatus nomine suscipiente, id factum fuisse dicat Suetonius, arbitraret decretæ huius appellationis tempus ad Messalæ Volusij Consulatum referendum non esse, sed Messalæ Corvini Oratoris, quem Augusti III. Coss. collegam fuisse scimus anno Urbis 725. cuius

Lib. 55.

Lib. 13.

cuius Consulatus meminit Cornelius Tacitus. quo tempore Horatius de Augusto scribere potuit:

Ode 3.
lib. 1.

— *Hic magnos potius triumphos,*

Hic ames dici Pater, atque Princeps.

alludens non tantum ad Patris patriæ, sed etiam Principis appellationem, quam Augustum recepisse, execratâ Domini nuncupatione, Ovidius ait, his verbis Romulum, quem alloquitur, Augusto comparans:

2. Fast.

Vis tibi grata fuit, florent sub Cæsare leges,

Tu Domini nomen, Principis ille tenet.

Nam & de Augusto Suetonius scripserat: *Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium, semper exhorruit.* Ex quibus omnibus, à me hoc & superiore Capite memoratis, patet, quod ut veteres nummi lucem historię afferunt, incerta componunt, erronea detegunt, mendosa coarguunt; ita sine historię exactâ cognitione, Auctorumque lectione, ferè inuilem esse veterum nummorum usum, atque inefficax studium. Quod si quis vanas esse huiusmodi occupationes, & inquisitiones Numismatum existimet, is non aliud à me responsum feret, quàm pulchrum esse, vel Augusti Cæsaris exemplum imitari, quem huius nummorum generis percupidum fuisse, indicio est, quod, ut Suetonius de eo scripsit, *amicis munera diuiserat, nummos omnis notæ, etiam veteres regios, ac peregrinos.* Sint sanè aliqui studij huius contemptores, & in suâ sibi placeant merce; non deest tamen hodie honestorum, honoratorum, eruditorumque magna copia, qui in hoc veteris monetæ officio versantur industriè, quorum præclara studia imitari malem, quàm obscuras illorum negotiationes, venalis cuiusdam scientiæ rectas inuolucro, vel primis digitis atrectare.

Memini

Memini me apud Symmachum aliquando legisse, *Spe* In Epist.
Etatorum veteris moneta solus superfluum : sed quod ille de
 se suo tempore & sensu dixit, felici hoc nostro tempo-
 re, meoque sensu dicere iure possum: *SpeEtatorum vete-*
ris moneta multi, ydemque illustres supersunt.

CAPUT V.

*De ponderatis, numeratis, mensuratis Nummis,
 primis Numismatum materijs, & suc-
 cessione metallorum.*

NUMERARI, non appendi solitos nummos,
 maximè post signi usum, docet Aristoteles: pri- 1. Polit.
 mò enim simpliciter magnitudine ac pondere definitos; cap. 6.
 ad extremum verò notâ signatos, vt labore metiendi va-
 cui & liberi essent, quia signum impressum quantita-
 tem repræsentaret. Numerabantur tamen, & appende-
 bantur simul Abrahami tempore, vt diuinæ Litteræ te- Genes. 23.
 stes sunt: verùm eo tempore signatos fuisse, vel affir-
 mare, vel negare, in tantâ vetustate haud equidem pos-
 sum. Apud Romanos autem initio ciuitatis, & multò
 postea, nummos non numeratos, sed appendi solitos,
 cum Plinius, tum Varro & Festus tradunt: cuius pri-
 marij instituti gratiâ, quamuis labore ponderandi signo
 impresso liberati, tamen dicis causâ, in emptionibus
 mancipi, vt Plinius appellat, nexi dationibus, & libera-
 tionibus, libra interponebatur. Emptiones mancipi se-
 paro à nexu, ex sententiâ Mutij Scæuolæ, apud Varro- Lib. 6.
 nem: *Nexum*, inquit, *Manilius scribit omne, quod per*
libram & as geritur, in quo sint mancipi: Mutius Scæuola,
que per as & libram fiant, vt obligentur, præterquam si
 G *manci-*

L. non vt
ex plurib.
D. de Reg.
Iuris. l.
scribit.
§. 1. D. de
auro &
arg. leg.
L. 2. de
stipu. seru.
in frag-
ment. tit.
de. acquir.
re. dom.
lib. 2. Ep.
ad Flor.

mancipio dentur. Hoc verius esse, ipsum verbum ostendit de quo queritur: nam idem quod obligatur per libram, neque suum fit, inde nexum dictum. Ex quo apparet, aliud esse suum fieri, & aliud obligatum habere, id est, aliud esse nobis deberi, aliud nostrum esse; quæ toto genere distinguuntur, vt dominium ab obligatione. In emptio- nibus Mancipi dominium transfertur, resque nostra fit: Mancipatio enim species alienationis est, modusq; trans- ferendi dominij, Vlpiano auctore. vnde Horatius dixit:

Si proprium est, quod quis librâ mercatur & ære.

In nexu non transfertur dominium, sed tantum obliga- tio contrahitur. Verius ergo Varroni visum est Mutium definire nexum, quam Manilium, quam Ælium Gal- lum apud Festum, qui emptiones Mancipi nexus de- finitione includebant. Porro vt nexu dando, ita & libe- rando semper libra interueniebat. Liuius enim de Man- lio Capitolino ait: *Inde rem creditori palam populo soluit, librâque & ære liberatum emitit.* Vt ad rem igitur reuer- tamur, qui prius appendebantur nummi, postea nume- rari cœperunt. Hodie autem non tantum numero, ve- rum etiam pondere constant; nam vt argenteos nume- ramus, ita aureos etiam appendimus. Metiri verò num- mos vsu publico, post inuentum signorum vsu, num- quam receptum memini: id priuatim diuitibus & pe- cuniosis concessum, vt de Vmidio quodam refert Flac- cus, quem ita diuitem fuisse ait, vt non appenderet, sed metiretur nummos:

Lib. 1.
Satyr. 1.

— *nec facias, quod
Vmidius quidam (non longa est fabula) diues,
Ut metiretur nummos: ita sordidus, vt se
Non umquam seruo melius vestiret. —*

Sed

Sed iam tempus est, ut de Numismatum materiis dicamus : nam, nisi eis cognitis, & quo demum tempore vnaquæque admissa sit, haud umquam rectè in veterum Numismatum cognitione versabimur.

Signati ergo nummi prima Romæ materia fuit æs, indeque *Affis*, & *Ærarij* nomen Varro deducit. Et Iuriconsulti, antiquitatis obseruantissimi, etiam aureos nummos *Æs* dicunt : ab origine enim, & primo rerum usu infinita sunt in linguâ Latinâ denominata, quæ mutato eo tamen remanserunt ; quemadmodum *Pascua* appellata vult Plinius *omnia, ex quibus populus redditus habet, quia solum hoc diu vestigal fuerat*. Eadem est & Fideicommissorum, & Tribuum, & Centumviorum appellationis ratio. *Æris* autem appellatione etiam aurichalcum intelligimus, quia inter genera æris refertur à Plinio ; quâ materiâ nummi plerique inveniuntur. Porro apud Romanos (nam de eorum Numismate præcipuè agimus) Servius Tullius, qui in multis aliis Rempub. benè constituerat, primus etiam æs signasse dicitur à Plinio, his verbis : *Servius Rex primus signavit Æs. Antea radi usus Roma Remens tradit*. sic enim magna pars excusorum librorum, & qui potissimum versantur in manibus, præfert, cum tamen calamo exaratus codex, & alius antiquus, ante centum ferè annos editus Parmæ, in *Remei* locum, *Timeum* adscribant, & rectè, nam hic est *Timeus*, quem inter Auctores externos Plinius refert, aitque scripsisse de disciplinâ Metallicâ. Existimarem eundem esse, qui oratione Græcâ de rebus Pop. Rom. composuit, cuius meminit Gellius, & qui Siculus dicitur à Dionysio, quem etiam proprio libro bella Romanorum cum Pyrrho descripsisse tradit.

Lib. 4.
L. Etiam
D. de
verb.
signif.

Lib. 18.
cap. 3.

Lib. 33.
cap. 3.

Lib. 11.
cap. 1.
Lib. 1.

Graue autem æs Romæ initio fuisse haud dubium est, cum asses librales essent: unde & *grauis Æris* appellatio frequens apud Liuium, & alios. Festus: *Graue Æs dictum est à pondere, quia deni asses singuli pondo libra efficiebant, denarium ab hoc ipso numero dictum.* Et quamuis, reformato variè asse, fuerit ex librali factus sextantarius, vnciarius, & semunciarius, nihilominus grauior semper æreus quàm argenteus, aut aureus nummus, quorum paulatim imminuebantur pondera, vt de auro docet ibidem Plinius.

CAPVT VI.

*De Numismatis ærei primis signis, ac de
Rostratis & Ratitis nummis.*

VT nulla ferè fuit gens, nullus populus, qui nummo non vteretur; sic propriam ac peculiarem formam, vt etiam ptopriam vim ac valorem suis quilibet dedit nummis. Atheniensium moneta vetus bouem insculptum habebat, ideoque *Bos* dicta, quam eis signasse In Thesco. Thesæum Plutarchus auctor est: horum verò diobolum noctuam impressam gerebat. Denique Corinthij Pegasus; Tarentini Tarantem, Neptuni filium, delphino vectum; Dardani gallorum gallinaceorum pugnam; Aspendij luctatores; Rhegini leporem; Cephaleni equum; Thasij Persam; Argiui murem nummis suis insculperunt: quorum omnium mentio exstat apud Iul. Pollucem. Tradit etiam Athenæus Samios nummis suis Pauum impressisse, quia pauus Iunoni, quæ ibi colebatur, sacer erat; quod videre est ex antiquis nummis

Lib. 9.
Lib. 14.
Dipnos.
cap. 25.

mis Faustinae Antonini Pij coniugis; in quibus ex vnâ parte Iuno stans sculpta est, cuius pedibus adhæret pæuo, cum hac inscriptione: IVNONI REGINÆ. At verò Romanos signis propriis nummos percussisse ab initio nummi recepti, idem qui sæpè mihi Plinius auctor est. Nam vbi de Seruio Tullio, qui primus æs signauit, dixit, continuò subiecit: *Signatum est notâ pecudum.* sed & alibi ait: *Seruius Rex ouium boumque effigie primus æs signauit.* Addo & *veruece*: quò pertinere existimo Varronis fragmentum, quod tamquam statuæ operis antiquissimi trunculum, seu semimembrum diuulsu à suo corpore agnosco, decerrans sine nomine & honore apud Nonium Marcellum, quodque huic iterum disputationi, veluti proprio suo corpori, conglutinandum ac ferruminandum esse duxi. Verba Varronis sunt: *Aut bouem, aut ouem, aut veruecem habet signum.* Sed & idem alibi: *Quod æs antiquissimum, quod est flatum, pecore notatum est.* sic enim is locus mihi repurgandus videtur, in quo passim succreuit, iterataque est mendosè vox *Pecore*. Postcà, reformato *Asse*, mutata fuit prima illa æris nota. Nam vbi de sextantariis *Assibus* Plinius scripsisset, ita ex continenti subiecit: *Nota æris fuit ex alterâ parte Janus geminus, ex alterâ rostrum nauis; in triente verò, & quadrante, rates.* De Rostratis autem & Ratitis intelligendus Ouidius; huiusce rei & instituti causam hanc reddens, cùm de Saturni in Italiam aduentu & Iani hospitio loquitur:

At bona posteritas puppim formauit in ære,

Hospitis aduentum testificata Dei.

quæ tamen Ouidij ratio Plutarcho non satisfacisset, qui characteris huius mysticam & allegoricam rationem adfert: à quo qui volet repetere poterit; indicasse enim

Lib. 1.
Saturn.
cap. 7.

Histor.
lib. 1.

Loco ci-
tato.

mihi sufficit. Macrobij autem sententiam prætermittere mihi religio est, qui aliter, quàm ceteri omnes, instituti huius auctorem altius reperit; Ianum videlicet, *cùm primus ara signaret, seruasse in hoc reuerentiam Saturni, ut quoniam ille naui fuerat aduectus, ex unâ quidem parte sui capitis effigies, ex alterâ verò navis exprimeretur, quò Saturni memoriam etiam in posteros propagaret*. Hæc quidem Macrobius. Ianum autem æs primum signasse, Saturno auctore & monitore, tam mihi nouum non est (quia de Saturno ita Eutropius : *Ipse etiam eis nummos æreos primus instituit*) quàm naue signasse, quod post Seruij tempora primum factum, vel certè post Ianum, Plinius & Ouidius, quos suprà retuli, ostendunt. Quod si verum sit (in tam profundâ enim antiquitate quid certi potest constitui ?) probabile est, imitandæ vetustatis gratiâ, veteres Romanos, Asse reformato, easdem notas & signa iterum vsurpasse, diuque in Romanâ Republicâ hoc nummi genus retentum fuisse, quod vel ex sequentibus clariùs apparebit. Placet etiam veteris cuiusdam puerilis instituti, ad hoc nummi ærei genus pertinentis, non negligendam obseruationem ex eodem Macrobio referre; subdit enim : *Æs ita fuisse signatum, hodieque intelligitur in alex lusu, cùm pueri denarios in sublime iactantes, capita aut nauim, lusu teste vetustatis, exclamant*. quod ferè lusus genus videmus à nostris pueris hodiè frequentari.

CAPVT

CAPVT VII.

*De argenteo numismate, quando primum signatum,
& quibus signis: ubi de Bigatis, Quadrigatis,
Serratis & Subaratis nummis.*

DE argento signato sic Plinius: *Argentum signatum* Lib. 33.
est anno Urbis CD. LXXXIV. *Q. Fabio Cos. quin-* cap. 3
que annis ante primum bellum Punicum. Sed cum aliàs
vſitatum ſit Plinio, in notandis temporibus non al-
terius Conſulis, ſed vtriuſque meminiffe, mirum eſt hoc
in loco alterum fuiſſe prætermiſſum, ac in re momenti
non minimi. Fuerit ſanè hoc Poëtis familiare, apud quos
ſæpè lex carminis vtrumque Conſulem non recipit; in
Plinio tamen, aliisq̃ue liberioris orationis ſcriptoribus,
id non facilè tolerabimus: talis enim annorum deſigna-
tio valde eſt incerta. Quæ me ratio compulit, vt diligen-
tiùs Ioannis fratris manuſcriptum Plinij librum euolue-
rem, in quo hæc germanæ lectionis veſtigia reperi;
Q. OC. FABIO. CONS. vt ita omnino legendum
exiſtimem, Q. OGVLNIO. C. FABIO COSS.
vt ex Eutropio in Faſtis ſuis reponendum docuit vir
magnæ diligentiae Onuphrius Panuinius: Ogulnij enim
nominis & prænominis non parua veſtigia in veteri
exemplari ſuperſunt. Et ne quis de nomine Ogulnij du-
bitet, vel eâ ratione adducor rectum eſſe, quia hoc tem-
pore alter Conſulum ex plebe erat: Fuiſſe autem Q. Ogul-
nium plebeium (nam Fabios patricios nemo neſcit)
ideò exiſtimo, quia anno Urbis 453. Tribunatum plebis
geſſit, teſte Liuiο, his verbis: *Certamen iniectum inter* Lib. 10.
primores.

primores ciuitatis, Patricios plebeiosque à Tribb. pleb.

Q. & Cn. Ogurnijs, qui undique criminandorum patrum apud plebem occasionibus quaesitis, &c. De nummi autem argentei caractere sic Plinius loco suprâ citato: Nota argenti fuere, Biga atque Quadriga; & inde Bigati Quadrigatique dicti. De Bigatis possum Liuij nonnullos locos proferre, veluti de Q. Minutij Consulis triumpho, in quo argenti Bigati tria millia, & ducenta translata fuisse narrat. Sed & M. Marcellum L. Plantio fortissimo iuueni Nolano, quod strenuè in Cannensi pugnâ se gessisset, donarium his verbis obtulisse scripsit: *Matte virtute esto, apud me tibi omnis honos atque omne premium erit, & quò frequentior mecum fueris, senties eam rem tibi dignitati atque emolumento esse, latoque iuueni promissis equum eximium dono dat, Bigatosque quingentos quaestorem numerare iubet.* Idem Liuius de Heluij ouatione: *Argenti infecti tulit in ararium XIV. millia P. SEPTINGENTA TRIGINTA DVO, & signati Bigatorum XVII. millia XXIII.* Sed & de iis ita Festus: *Nummi Quadrigati & Bigati à figurâ celatura dicti.* vt Serrati Tacito, quorum circumferentia & extremitas serrata sit: *Pecuniam probant veterem, & diu notam, Serratos Bigatosque.* Tales vidi aliquot in agro Bisontino erutos. Incidebantur autem circa oras, credo, vt faciliùs falsariorum fraudes cognosci possent, qui laminis aureis & argenteis æs interponebant, nummosque cudebant suberatos, cuius antiquario notissimos, de quibus intelligendus Persius:

Lib. 32.

Lib. 23.

Lib. 34.

In verbo
grandos.
Lib. de
Germ.
mor.

Saty. 6.

— & veri speciem dignoscere calles,
Ne qua suberato mendosum tinniat auro.

CAPVT

CAPUT VIII.

Ante Seruium Tullium Populum Romanum æ signato usum fuisse, non rudi, ut Timæus voluit: declarantur aliquot Plinij & Dionysij loci.

QUÆ de primo nummi signati tempore apud Romanos diximus, ea Plinij (quem omnes hucusque secuti sunt) auctoritati deberi palam professi sumus; adeoque in dubium illa reuocare, non tam Plinium, quam eos, quos sectatus est, Auctores grauare est, atque id, quod nos quasi manu ducit Plinius, aggredi; quem hoc genus contradictionis tentasse potius, quam perfecisse, satis ex sequentibus apparebit. Dabunt, credo, mihi, hanc disputationem aggredienti, facile veniam omnes, quibus notæ & perspectæ sunt Annalium veterum varietates circa urbis Romanæ primordia. Non enim L. Pisoni cum Fabio Pictore, quamuis antiquiori; non Catoni, Annio Fæciali, Tuberoni, Cassio Hemina, Valerio Antiatum cum Pisone, aut inter se, conueniebat: quorum dissidentes sententias dum unusquisque, modò hanc, modò illam sequitur, discordiæ haud leues in totâ Romanâ historiâ coortæ sunt. Indeque est, cur sæpius à Dionysio Liuius, à Li- Initio
lib. 6. uio ceteri dissentiant: nemo enim se putat errare, qui suis nititur Auctoribus. Varietatis verò tantæ tres potissimum redduntur rationes à Liuius; quia res vetustate nimiam obscuræ, veluti quæ ex magno loci interuallo vix cernuntur; tum quod & paucae per eadem tempora litteræ fuere, vna custodia fidelis rerum gestarum me-
H moria;

moria ; & quòd etiam , si quæ in commentariis Pontificum , aliisque publicis priuatisque erant monumentis, incensâ Vrbe pleraque interiere. Quid quòd etiam res multò post Gallica incendia gestæ mirabili varietate narrantur , cuius rei argumentum est haud leue in libris Numæ Pompilij repertis : nam & in numero librorum, & personis, & formâ inuolucris, aliisque circumstantiis pugna est , non solùm inter veteres illos , Pisonem Tuditanum, Varronem, Antiatem, Cassium Heminam; sed etiam recentiores, Liuium, Valerium, aliosque. Verùm, vt ad præsentem executionem reuertamur , priùs verba Plinij aggrediemur, quibus Timæum (vt videtur) secutus, Seruium Tullium Regem primùm æs signasse contendit, cùm antea rudi ære vterentur : nam æqualem vrbi signati æris auctoritatem idcò existimo , quia duo sunt in omni Republicâ nummorum genera; vnum proprium ac peculiare ciuitati ; alterum verò commune exteris etiam populis , cum quibus commercia exercantur : quod & Plato in suâ Republicâ admittebat, vt scilicet peculiare numisma quotidiani vsus gratiâ inter ciues comparatum sit, ex eoque mercenariis opificibus mercedes persoluantur , quod apud ipsos quidem in pretio sit, apud alios autem homines reprobatum; commune autem illud valeat in expeditionibus bellicis, & profectionibus ad externos homines, siue legationis, siue commercij, aut rei alterius ciuitati necessariæ gratiâ; cuiusmodi potuit esse initio ciuitatis Romanæ numisma Græcum, vt ex sequentibus clariùs apparebit. Vernaculo eo , & apud illos percusso numismate , vsos Romanos fuisse non dubitabit, qui fœneratores iam tum extitisse, ac plebem ante Seruij Tullij tempora ære alieno fuisse obstri-

Lib. de Legibus.

obstrictam ab ipsis Romanæ antiquitatis Auctoribus repetierit. Verùm huius rei comprobandæ gratiâ testimonium ipsius Seruij Tullij aduocemus, qui antequam Rex à Pop. Rom. creatus esset, neque dum aliquid sancire potuisset, gratiæ sibi parandæ causâ eorum debitorum, quorum res valdè erant tenues, fidesque in præcipiti versabatur, nomina omnia, æsque alienum dissoluit, mensis in foro positis, spectantibusque omnibus, numeravitque creditoribus debita, vt de eo Dionysius Halicarnassæus, probatissimus antiquitatis Auctor, scriptum reliquit. Quorsum autem mensa, quorsum numeratio præsens, nisi nummorum vsus iam tunc fuisset? Æreos autem vel saltem fuisse vt credam, Plinij adducor auctoritate, qui his Auctoribus, quos antè secutus fuerat, postea veritatis controuersiam facere videtur, ac tacite adnuere Numæ Pompilij temporibus, immò & Urbis initio nummum æreum fuisse. Sic enim, vbi de ære loquitur, ait: *Docuimus quamdiu Populus Romanus ære tantum signato vsus esset, & alia, quæ vetustas tradidit, cum equalem Urbi auctoritatem eius declararet, à Rege Numa collegia tertio ærariorum fabrum instituto.* quæ ne aliò, quàm ad æs signatum, referri possint, illa verba, *auctoritatem eius*, satis euincunt. Ceterùm malè de Plinio meriti essemus, per quem toties proficimus, ac proficimus quotidie, si ci in verbis præcedentibus luxato, auctoritate veteris libri medicas ac fideles manus non adhiberemus, cum eius restitutio illustrius nostram sententiam confirmet. Sic igitur manuscriptus liber Ioannis fratris: *Alia vetustas equalem Urbi auctoritatem, &c. Alia vetustas*, id est alij vetustatis Auctores, quos Varro videtur sequi. Sed & vbi de annu-

Lib. 4.
Antiq.
Rom.

Lib. 34.
cap. 1.

lis eorumque usu loquitur, hæc subiicit : *Celebratio quidem usus cum fœnore cœpisse debet : argumento est consuetudo vulgi ad sponsiones etiamnum in annulo , exiliter acta alio tempore , quo nondum erat arrha velocior , ut planè affirmare possimus, nummos antè apud nos , mox annulos cœpisse.* Quòd si nummi annulos præcesserunt ; ante Numæ tempora iam fuisse nummos in usu meritò colligemus, cum idem Auctor paulò antè scripserit, Numæ Seruijque Tullij statuas annulos habere , quos cum velociores nummis senserit , ideoque consuetudine vulgi ad sponsiones exilire , facilè id animaduertet , qui meminerit nummos æreos maximè vetustissimos valdè graues fuisse, ut satis suprà demonstrauimus, ideoque & appendi solitos. Cum enim asses librales essent, non dubitum, quin sextantarius nummus , aut vnciarius annulo conducto ponderosior fuerit. Graues autem æreos nummos

In fin. l. 4. fuisse vel hic Liuij locus indicabit : *Patres benè cœptam rem perseueranter tueri, conferre ipsi primi; & quia nondum argentum signatum erat, æs graue plaustis quidam ad ararium conuehentes, speciosam etiam collationem faciebant.* Indicio erunt & alij loci , ubi grauis æris meminit sæpiùs , quàm ut à me ambitiosè recenseri debeant , Eius verò consuetudinis, quâ arrhæ nomine annulus exiliebat , meminerunt etiam Iurisconsulti nostri : meminit

L. exempt. Terentius : *Cheream* , inquit , *ei rei præfecimus, dati annuli, locus, tempus constitutum est.* Cumque plurali numero usus sit Comicus, facit ut suspicer utrumque datos fuisse annulos. Quod etiam exemplum Iustiniani Imp. & Antoniaë coniugis eius (quam *Theodoram* postea vocatam existimo) magis confirmat, relatum apud Aymoinum monachum, Historiæ Francorum veterem Auctorem.

Lib. 2. c. 5.

§. Is qui
vina emis.
ff. de act.
empt.
In Eunuch.
cho.

ctorem. Ceterum de arrhis, & arrharum contractibus qui plura scire voluerit, legat quæ crudité (vt omnia) obseruauit Iacobus Cuiacius. Postremò Timæi illius Pliniani fidem magis dubiam faciunt Liuius & Dionysius, quorum vterque cùm Seruij Tullij instituta pacis bellique retulerit, de nummo æreo primùm percusso nullum verbum facit; vt omittam Timæum nationis Græcæ fuisse, cui in his Romanæ vrbs originibus, vix suis ciuibus perspectis ac cognitis, credi temerè non debet.

CAPV T I X.

Populum Romanum argento signato, quamuis peregrino, usum initio fuisse; multò citius tamen Roma signatum videri, quàm Liuius, Plinius, alique voluerint.

AT. verò nummo argenteo tamdiu caruisse Romanos, primūque fuisse percussū quinque ante primum bellum Punicum annis, si quis negare audeat, habebit repugnantem non ipsum Plinium tantum, siue Plinij Auctorem, sed T. Liuium & Eusebium. Nam etsi Liuij decimusquintus liber desideretur, in quo huius rei aperta erat mentio; supplet tamen Liuij defectum Florus in eius libri compendio, cùm ait: *Tunc primū Pop. Rom. argento uti capit.* Quæ verba ad tempora, quæ Plinius designauit, videntur pertinere, cùm subsequētibz libris primum Carthaginense bellum descripserit Liuius; sed tamen quo impulsu cōmouimus superiora, eodem, aut, nisi fallor, maiore hanc de argenteo nummo traditionem conuellemus: conabimur enim ostendere

H 3

tantum-

tantum-non cum ipsâ Vrbe. aurcorum argenteorum-
 que nummorum parem auctoritatem, vt hoc interim
 consequamur, Pop. Rom. his perpetuò fuisse vsum, et si
 non propriis, & apud cos signatis, saltem peregrinis;
 signatos verò nedum quo illi putant anno, sed Regum
 ipsorum tempore, firmissimis stabiliemus auctoritati-
 bus. Pugnabimus ergò primùm aureis telis. nam auro
 suum honorem, auriq; sacram famem initio Urbis non
 defuisse, hæc habeo argumenta; quòd Tarquinij Prisci
 filius bullâ aureâ donatus sit à patre, cùm in prætexta
 hostem occidisset; quòd Regum Romanorum cultus ex
 auro esset, aurea videlicet coròna, aureique staminis ve-
 stis. Et, vt à publicis personis ad priuatas deueniam,
 nōne Tarpeia virgo in ipsis Romanæ urbis incunabu-
 lis auro corrupta dicitur à Sabinis? Nōne Tarqui-
 nius Superbus in consilio Latinorum cuiusdam Turni
 Aricini seruum in domini necem sollicitauit, auroque
 corruptit? Cesserat etiam his temporibus aurum mulie-
 rum ornatui, quæ, auro purpurâque depositis, dicuntur
 luxisse Iunium Brutum, & Valerium Pòblicolam.
 Quòd si vltrà progrederer, non deessent huius rei au-
 ctoritates: crescente enim ciuitate, creuit & auri fames,
 vsusque crebrior. Idque & XII. Tabularum Leges profi-
 tentur, quæ vetant, ne aurum sepulcris addatur, nisi cui
 auro dentes vincti erunt; quod non vetarèt, nisi solitum
 esset fieri. At verò Varronem audiamus referentem me-
 morabilem Sibyllæ historiam de libris Tarquinio Prisco
 diuenditis; nam ex eius Rerum Diuinarum libris hæc
 nobis conseruauit Lactantius: *Ea nouem libros attulit ad
 Regem Tarquinium Priscum, ac pro eis trecentos Philippeos
 postulauit. Rex aspernatus pretij magnitudinem, &c.* deinde

Plin.l. 33.
cap. 1.

Dionys.
lib. 4.
Liuius
lib. 1
Liuius
ibidem.

Dionys.
lib. 4.

Lib. 1. c. 6.

de addit. *Denuò tribus alijs exustis, cum in eodem pretio perseveraret, motus est Rex, & residuos trecentis aureis emit.* Ex quibus verbis apparet, Philippeos aureos fuisse, & Romanis iam tunc familiares; alioquin cur Sibylla nummum inusitatum postulasset, aut Rex ei dedisset? In Varronis autem verbis notatu dignum est, quòd ad Tarquinium Priscum referat, quæ Dionysius & Gellius
 Superbo tribuunt; vt mirer Plinium ita scriptum reli-
 quisse: *Inter omnes convenit Sibyllam ad Tarquinium Su-*
perbum tres libros attulisse: cum tamen tam aperte à ce-
 teris Varro dissentiat, & in nomine Regis, & in numero
 librorum, magis miror Plinij inconstantiam (nisi illa li-
 brarij, non Auctoris vitio acciderit) qui in Regis nomi-
 ne varius est, videturque alio in loco cum Varrone sen-
 tire, ac Tarquinium Priscum agnoscere Sibyllinorum
 emptorem; nam Sibyllæ & Actij Nanij statuas, Tar-
 quini Prisci ætate positas disertè contendit: quem lo-
 cum si sequamur, consentientem habebimus Varroni
 Plinium in Tarquini nomine. Idque cum ab illis, qui
 de Sibyllis scripserunt, non fuerit animaduersum, à no-
 bis negligi hoc loco minimè debuit. Sed vt, quam re-
 lam primum ordini cœperam, pertexam, si aureo numi-
 smate, cuiusmodi tandem illud fuerit, vti sunt veteres
 illi ac primi Romani, multò magis argenteum illis fa-
 miliare fuisse existimandum est. Cum enim Populus Ro-
 manus in maximâ annonæ caritate, frumento emptitio
 & aduectitio, vt Siciliensi, vteretur, quod sæpissimè facti-
 tatum esse post Reges exactos, & multò ante primi belli
 Punici tempus, Liuius multis in locis auctor est; quomo-
 do à commerciis se expedire Pop. Rom. potuerit, nisi au-
 reo argenteove nummo gentibus illis probato, non vi-
 deo.

Lib. 3.

Lib. 13.

cap. 13.

Lib. 34.

cap. 5.

deo. Nam emptionem tunc rebus, non pecuniâ factam; nemo dicet, qui sciuerit vſitatam huiusmodi emptionem nullo tempore apud Romanos fuiſſe; alioquin Sabinianorum ſententia haud tam facile reiecta fuiſſet, qui permutationem ab emptione non diſtinguebant, vt dixi ſuprà. Inde enim maximum ſuæ opinionis momentum ſumere potuiſſent. Mouet me prætereà, quòd Liuius de Tarquinio Superbo ſcripſit: *Is primus (inquit) bellum Volſcis, in ducentos amplius poſt ſuam ætatem annos mouit, Sueſſamque Pometiam ex his vi cæpit, vbi cum diuenditâ prædâ XL. talenta argenti auriq̃ue recepiſſet, concepit animo, &c.* Quibus verbis opinor apertè demonſtrari, vſum argentei aureiq̃; nummi illis temporibus celebrem fuiſſe. Nam & Talenti vocabulum quamuis varium ſit, vt ex Polluce, Heſychio & Suidâ colligimus, magis tamen ſolere ad pecuniam ſignatam referri notum eſt; vtq̃ue hoc in loco faciamus, verbum, *diuendita*, cogit. Quinimò Dionyſius Halicarn. idem bellum referens, quamuis paulò aliter rem narret, tamen argentum hoc fuiſſe ſignatum innuit, cùm ita partitam prædam declarèt à Tarquinio, vt retentâ in conſtructionem templi decimâ, militibus reliquas pecunias diſtribuerit; tantumq̃ue auri atque argenti captiui numerum fuiſſe dicat, vt ſinguli milites *quinas argenti minas* acceperint. Vnde manifeſtum eſt (quid enim apertius dici poſſet?) nummo argenteo ſignato iam tum Romanos fuiſſe vſos; Seruij quoque Tullij temporibus, qui in cenſu inſtituendo, vt refert Dionyſius, iuſſit omnes Romanos referre, ac deſcribere ſua bona ſiue ſubſtantiam, eaq̃ue argento æſtimare. At ſi nummus argenteus in vſu non fuiſſet, cur bona vniuſcuiusque adærare iuſſiſſet? aut quomodo id aliter

Lib. 4.

Ibidem.

aliter fieri potuisset? Nam hic est præcipuus nummi
 vsus, ut eo omnia æstimentur. Adde quòd ex Varrone
 in Aniali, apud Charisium lib. 1. idem *Servius Tullius*
argentum conflasse primum dicitur. Porro cum suprà de-
 monstraucrimus ex Dionysio, in vsu Romanis fuisse
minas, peregrini nummi argentei genus, idem in *drach-*
mis ex eodem Auctore faciemus, qui sollicitatam à Tar-
 quiniis Romanam plebem, & seruitia cōcitata referens,
 atque ut in Patricios nefariè conspirarent, largitionibus
 occultis impulsa, tandem patefactâ coniuratione, indi-
 cio duorum Laurentinorum, quorum nomina erant
 P. & M. Tarquinij, indicibus accessisse hæc præmia ex
 S. C. tradit, *argenti denas millenas drachmas, agri verò*
publici ingera vicena. Valdè igitur eo tempore familia-
 ris erat argenteus nummus, cum in præmij beneficijque
 vicem cederet. At verò, ut minùs de argentei nummi
 vsu dubitemus, efficiet loculi vel reconditorij eius appel-
 latio prisca, quæ etiamnum est superstes. *Flauissas* autem
 ea loca dicta fuisse ex Q. Valerio Sorano scriptum reli-
 querat Varro, in quadam ad Seruium Tullium epistolâ,
 quem solitum dicere ait, *Quos thesauros Græco nomine ap-*
pellamus, priscos Latinos Flauissas dixisse, quòd in eas non
rude æs argentumque, sed flata signataque pecunia condere-
tur. Ex quibus omnibus æquæuus Vrbi argentei num-
 mi, quauis peregrini, vsus arguitur. At verò tanto
 tempore, quanto Plinius, Liuius aliq; volunt, Populum
 Romanum argento signato Romæ caruisse, atque in
 tantâ iam Imperij mole Urbisque magnitudine, tamdiu
 argento peregrino belli pacisque commercia cum exte-
 ris nationibus exercuisse, vix mihi sit verisimile, præ-
 sertim cum inciderim aliquando in T. Minucij Augu-

Gell. l. 2.
 Non.
 Marcell.
 in Fla-
 uissas.

rini nummum argenteum, qui si est Consul, L. Postumij collega, anno V.C. 448. (nam in Romanis antiquitatibus alium his nominibus nondum inueni) utaturius quàm illi voluerint, signatum Romæ argentum fuerit necesse est: nam Consules illi, triginta & quod excurrit annis, Q. Ogulnij & C. Fabij Consulatum præcesserunt. His alij plura superaddere poterunt, quibus magna veterum numismatum copia suppetit, vnde tutius multò reperuntur, quàm ab Auctoribus. Quæ si mihi præstò fuisset, exiuiſſet scriptura hæc nostra locupletior instructiorque: certè non dubitassẽ firmiter videntioribusque rationibus Plinij Liuijque auctoritates concludere: sed satis sit digitum intendisse, atque eius rei diligentiſſimos, & quibus otia curiosius ista tractandi non desunt, admonuisse. Homini certè in alio studij genere occupatissimo, publicisque muneribus adstricto, hæc satis superque sint.

C A P V T X.

De aureo Numismate, quando percussum.

Eius forma varia.

N V N C verò de aureo Numismate dicendum, cuius multò obscurior est origo; nam & quod primum aurei nummi signum fuerit ignoratur. Tantum scribit Plinius post annum LXII. percussum esse seriùs quàm argenteum. Sed utcumque sit, constat aureos nummos semper rariores argenteis fuisse; non quòd minor esset auri quàm argenti copia, sed quia in varios liquationum & filorum vsus magnà vis auri deperiret. Ita enim.

Lib. 33.
cap. 3.

chim Vopiscus de Aureliano Imp. *Habuit in animo, ut In Aurel. aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argentum mitteretur, dicens plus esse in rerum naturâ auri, quàm argenti, sed aurum per varios bracteatum, filorum & liquationum usus perire; argentum verò in suo usu manere.* Denarium verò aureum ante Plinium fuisse signatum existimo, cum ipse scribat huius instituti auctorem incertum esse, eiusque nomen latere; ut valde mirer Lampridium scripsisse, Elagabalum primùm formas binarias, ternarias, quaternarias & denarias inuenisse; cum & denarius ex auro antè fuerit percussus: quid enim aliud sint formæ binariæ, ternariæ, denariæ, & ceteræ, quàm formæ bilibres, & deinceps, non video. Verba eius subiiciam, ut apertiora sint: *Formas binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius, usque ad bilibrem quoque, & centenarias, quas Elagabalus inuenerat, resolui præcepit, neque in usu cuiusquam versari; atque ex eo his materiæ nomen inditum est.* Ecce quas binarias formas antè dixerat, postea bilibres appellat, cum ait, *usque ad bilibres;* quæ verba licet obscura, hoc mihi præferre videntur, Alexandrum Imp. resolui præcepisse formas omnes à bilibribus, id est binariis ad centenarias, & quæ centum libras valerent, ut particula *usque* includat etiam binarias formas: hac enim interpretatione mihi videtur adiuuandus Auctor, puri sermonis non nimius amator. Ergo remanserunt tantum aurei; quos qui primus signauerit nescio. Illud scio, si Lampridij fides sequenda sit, semissarios aureos primùm Alexandrum Seuerum instituisse, sed & aureos trientes, cum etiam quadrantes cogitasset. Verba Lampridij sunt: *Tuncque primùm semisses aureorum formati sunt: tunc etiam, cum ad*

Lib. 33.
cap. 3.

In Alex.
Seucr.

tertiam partem auri veltigal decidisset, tremisses, dicente Alexandro, etiam quartarios futuros, quod minus non posset, &c.

Lib. 33.
cap. 3.

Ex quibus verum apparet, quod Plinius multò antè scripserat, *Paulatim Principes auri pondus imminuisse.* Sed imminutum sæpissimè solidum iam inde ab eiusdem Plinij tempore, argumento est Constantini Lex ita præscripta: *Pro imminutione, qua in æstimatione solidi fortè tractatur, omnium quoq; specierum pretia decrescere oportet.*

Lib. 2. de
Veter.
numis po-
test. C.
lib. xj.

Vult itaque Imperator, ut species, quæ inferuntur à collatoribus, & possunt argento vel auro æstimari, eo imminuto pretia earum decrescant; solidi autem imminutionem exempli gratià posuit, quasi & argentei nummi imminui possent: dictio enim fortè paradigmatica est.

C A P V T X I.

De confusione Auri, Æris & Argenti, ac de incoctilibus seu tinctis nummis, & aliis speciebus.

SED de æreis, argenteis, & aureis nummis hætenus, quas maximè proprias fuisse monetæ materias existimo, cum qui monetæ flandæ faciendæ præessent, III viri monetales ita appellarentur, A. A. A. F. F. id est, ut ex Probi libro de Notis constat, *auro, ære, argento, flando, feriendo*; quorum etiam in libris nostris mentio est aperta. Non solum autem ex simplici ære, auro argentoque, sed iis etiam commixtis & confusis nummi fiebant. Æs enim argento misceri solitum, iam inde à Liuij Drusi Tribunatu plebis institutum est, quem Plinius ait octauam partem æris argento miscuisse; quod & diu in Rep. Rom. retentum fuisse, cum veteres nummi multi, tum verò

Pompo-
nius in
lib. 2. de
Orig. Iur.

Lib. 33.
cap. 3.

verò Constantij constitutio argumento est, quâ pu-
 niuntur statuarij, qui pecuniam purgant separato ære ab
 argento. Æs ab auro separari olim non potuisse, didici ab
 Vlpiano nostro; an hodie possit, sciunt huius artis periti.
 At quin etiam olim æs ab argento deduci potuerit, non
 est dubitatum; ait enim Callistratus: *Si ære meo & ar-
 gento tuo conflato aliqua species facta sit, non erit ea nostra
 communis, quia cum diuersa materia æs atque argentum sit,
 ab artificibus separari, & in pristinam materiam reduci solet.*
 Existimauit I C. plus esse cognationis æri cum auro,
 quàm cum argento, ideoque coniuncta & comixta
 difficilius ab illo, quàm ab hoc deduci & separari. Va-
 rias præterea & diuersas horum metallorum mixtiones
 olim in numismatis fuisse ex ipsorum aspectu hodie no-
 bis constat. Quin etiam ex incoctilibus nummi forma-
 bantur; nam & complures eiusmodi me vidisse memini.
 De incoctilibus autem sic Plinius; *Album* [plumbum
 scilicet] *incoquitur æreis operibus Galliarum inuento, ita ut
 vix discerni queat ab argento, eaque incoctilia vocant. Deinde
 & argentum incoquere simili modo cœpere, eorum maxi-
 mè ornamentis, iumentorumque iugis in Alexandria oppido: reliqua
 gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde & effeda, & vehicula,
 & petorita exornare.* Nummi autem ex incoctilibus fa-
 cti, sunt (ni fallor) illi, qui in lege Corneliâ *Tincti* dicen-
 tur, & cuiusmodi multi inueniuntur. Incoctilia opera
 olim, ut & hodie argentata, dicebant; nam quod de effe-
 dis, vehiculis & petoritis Plinius ait, de carrucis ita In Alexan-
 dria Lampridius: *Carrucas Romæ, & rhedas Senatoribus om-
 nibus, ut argentatas haberent, permisit; interose Romana di-
 gnitatis putans, ut his tanta urbis Senatores uterentur:*
 Recte Senatores exptessit Lampridius; nam id priuatis

non licebat, qui eboratis aut aratis tantum vehiculis utebantur; quibus tamen postea etiam argentatis vehi concessit Aurelianus, nam de eo ita Vopiscus: *Dedit praterea potestatem, ut argentatas privati carrucas haberent, cum antea arata atque eborata vehicula fuissent.*

CAPVT XII.

De nummis Electreis, & duplici Electro metallico.

Explicatus Lampridij locus in Elagabalo. Emen- data L. Pediculis de auro & arg. leg. Et Julius Capitolinus in Pertinace restitutus.

AVRO etiam & argento commixto, id est Electro, primus, ut arbitror, Alexander Seuerus nummos cudi iussit, qui, ut supra demonstraui, totam rem monetariam diligenter retractauit. De eo sic Lampridius: *Alexandri habitu nummos plurimos figurauit, & quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos.* In quod nummi genus si quis hodie incideret, vix electreos, nisi historiae peritus, suspicaretur, propter incognitum seculi nostro seculo electri usum. *Electrum* autem non *succinum* hic intelligimus, siue *Glesum*; sed propriam metalli speciem, auro & argento constantem, de quo ita Plinius: *Ubicumque quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes ea reperiuntur in Canaliensi. Fit & cura electrum argento addito: quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit.* Vnde manifestum est, duplex esse electrum, natium & factitium. Sed praecipua natui gloria, cum propter raritatem, tum vero vim eximiam, quam
his

Lib. 33.
cap. 4.

his verbis prædicat Plinius: *Quod est natium, & venenta deprehendit; namque discurrunt in calicibus arcus celestibus similes, cum igneo stridore, & geminâ ratione prædicunt.* Indeque veterum studium circa vasa electrina, ut putalances, calices, pateras, quorum omnium frequens apud Auctores mentio, ut Serenum:

Produnt electri variantia pocula virus.

De nativo autem electro, non eo quod artificio constat, intelligendus hic Lampridij locus in Elagabalo, cum de impurissimâ illâ belluâ & Imperij monstro ita loquitur: *Scobe auri porticum stravit, & argenti, dolens, quod non posset & electri.* Si enim potuit auri & argenti scobe porticum substernere, cur non etiam ei perfacile fuisset, electro illo factitio libidines suas & profusissimas voluptates adimplere; cur doluisset in electro, quod in auro non fecerat, nisi raritas electri hos ei doloris stimulos subiecisset? Nam & supra Plinium iam adduxi huiusmodi scrobibus electreis Canaliense tantum celebrantem. Eadem electri naturalis paucitas efficiebat, ne vasa ex solido electro veteres efformarent; sed cum aliæ partes argenteæ aut aureæ essent, cauum vasis electreum erat, quia in venenis coarguendis eâ in parte maximè vires suas exerebat. Et huius generis vasa quædâ fuisse in auctione rerum Commodi Imp. scriptum reliquit Iulius Capitolinus; nam In Pertinace cetera eius auctioris insignia referens addit: *Vasa electro,* ^{nace.} *auro, argento, ebore, citroque composita.* Vbi vulgò legitur, *eluto auro*, sed corruptissimè; cur enim potius *elutum aurum*, quàm *obrizum*, dixisset? Deinde quis non videt cur non fuisse Auctori, unicuique speciei suam addere epithetum? & *elutum aurum, ebur Indicum, argentum pusulum, &c.* dicere, quin potius enumerare metallorum aut mat-

L. *Pedina-*
lis. §.
Neratius.
ff. de Aur.
& arg.
leg.

Lib. 2. in
fi. de Orig.
jur.

matarum species, quibus ea vasa constarent? Sed quia de vasis electrinis mentionem fecimus, non importunè mihi videbor in medium proferre Iurisconsulti responsum, quod de iis scriptum extat; nam & ex superscriptis lucem recipiet, & turpe in eo mendum breuiter indicabimus. Ait I C. *Neratius Proculum refert ita respondisse: vasis electrinis legatis nihil interesse, quantum ea vasa, de quibus queritur, argenti, aut electri habebant, sed vtrum argentum electro, an electrum argento cedat: id ex aspectu vasorum facilius intelligi posse: quod si in obscuro sit, inspiciendum esse, in vtro numero ea vasa is qui testamentum fecit, habuerit.* Cur Paulus responsi huius auctor maluit à Neratio, quàm Proculo sumere? quia fortè nihil in Proculi scriptis eà de re; nam non omnia sua responsa in libros referebant, sed eorum discipuli, quibus præsentibus de iure respondebāt, ea postea litteris mandabant. Sic Alphenus Seruij, sic Africanus Iuliani responsa digesserunt: quoties enim, *respondit*, in Alpheno legimus, Seruium intelligamus oportet, nisi Seruio ipsi, atque Alpheno iniurijs esse velimus, dum alteri propria detrahimus, alteri tribuimus aliena. Neratium autem fuisse Proculicianum notius est, quàm vt à me vtrò comprobetur. Fingamus ergo (vt ad Iurisconsultum reuertamur) eum sensisse de vasis, non Commodianis illis nimium preciosis & ambitiosis, sed quæ ex electro & argento tantum cōstarent; vasa autem electrina legata fuisse, quæ vasa debebuntur? Et cernè nihil tam repugnans dici aut fingi potest, quàm quod hîc Proculus respondit. Nam si, vt volunt, ex aspectu ius accessionis metimur, valdè multum intererit, plus auri sit, an electri; alioquin cur ad aspectum I C. prouocat? an vt magis pretium tantum, quo res esse preciosior, non

non materia perpendatur? minimè: nam sæpè in eo statu definitum est, semper cùm quærimus, quid cui cedat, illud spectari, quid cuius rei ornandæ causâ adhibeatur, ut accessio cedat principali, non quæ sit pretiosior. Præterea & totus hic locus ex Pauli ad Vitellium libris sumptus est, qui ne in picturâ quidem accessionis regulam vitari concessit. Aspectus ergo electri deprehendet non quidem artem & figuram (quæ quia electo ornando adhibetur, cedit principali, quamvis pretiosior) sed quantitatem; quod si is potentior sit, certum est argentum cedere electo, ut in margaritis, ornamentis muliebris contextis, in quibus auri aspectus eminebat, respondit Paulus. Non erit autem potentior aspectus, nisi & obiectum electri præualeat; nam ratione obiecti metimur aspectum; ergo necesse est plus insit electri, quam argenti. Vnde apparet falsò respondisse I C. *nihil interesse, quantum ea vasa, &c.* nam & subsequentibus è diametro repugnant, quæ nos ad aspectum deducunt. Quamobrem stat mihi hæc sententia, corruptum esse Iurisconsulti responsum, nec aliter subsistere, quam si illud *nihil in nihilum redigamus, & in eius locum substituamus multum*; vocem quidem specie & figurâ affinem, sed vi ac potestate contrariam; aut verò utramque subducamus; vel *nihil in nonnihil* commutemus. Quod ut ita sentiam, cùm ratione prædictâ commoveor, tum verò quia in Pandectis Florentinis, omnium emendatioribus, sed & aliis quibusdam libris, non *idque*, verùm simpliciter *id* legitur; ut integer locus non à subdititiâ tantum voce, sed etiam à mendo distinctionis vacuus ita legi debeat: *Vasis electrinis legatis multum interesse, quantum ea vasa, de quibus quæritur, argenti aut electri habebant: sed*

K

utrum

L. Cùm
aurum.§. Perne-
niamus.

& §. fin.

ff. eodem.

§. Si tamē.

Instit. de

Rer. diu.

L. In rem.

ff. de Rei

vind.

D. l. Pedi-

culis. §. 5.

utrum argentum electrum, an electrum argento cedat, ex aspectu vasorum facilius intelligi posse, &c. Qui ad iudicium aurium descendere, seriem ac filum orationis expendere, & rationum momenta suis ponderibus examinare voluerit, nihil à nobis temerè tentatum, immò verò vlcus fœdum & latens patefactum, ac sanitati restitutum iudicabit.

CAPUT XIII.

*De nummis Scorteis, seu Coriaceis, Stagneis
& Plumbeis.*

SCORTEOS nummos aliquando percussos fuisse, & vim numeratæ pecuniæ habuisse, exigente ita rerum necessitate, non erit dubium ei, qui in Auctorum lectione fuerit versatus. Quod non solum apud Lacedæmonios, sed aliquando Romæ factitatum fuit: quando autem, & quâ de causâ, obscurum est. Auctor enim incertus, subiectus Notitiæ vtriusque Imperij (qui mihi videtur Arcadij & Honorij temporibus vixisse) sic ait: *Posteriores fastidientes prisca civilitatis inuentum, formatos è coriis orbes auro modico signauerunt, quibus Regum munificentia & commutationum necessitas intactis collatoribus utebatur.* Sed & potior Auctor Seneca, *Æs*, inquit, *alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corium formâ publicâ percussum, quale apud Lacedæmonios fuit, quod vsum numeratæ pecuniæ præstat.* His addatur & hic Hieronymi locus in Apologâ contra Ruffinum: *Cùm montes aureos pollicearis, ne scorteam quidem nummum de thesauris tuis profers.* Id aliquando in Galliâ factitatum Ioannis Regis tempo-

Lib. 3. de
Benefic.
cap. 14.

temporibus, cum alij, tum ex nostris Vidijs Papius Auditor est: ut mirer, fabulosum existimatum à Car. Mo-
linæ, quod de coriaceâ monetâ traditur; qui si eos Au-
ditorum locos notasset, haud dubiè aliter sensisset. Nam,
ut de Ioanne Rege usquequaque verum non putem, ta-
men, quin alio tempore coriacei nummi introducti fue-
rint, ex præcedentibus nemini dubium esse potest. De
Stagneis verò nummis in Pandectis Florentinis mentio;
de quibus in Observationibus Cuiacius, ubi monstrat
scribendum *stagneos*, non *stanneos*. Plumbeorum me-
minit Plautus non semel. In Trinummo:

Decisio-
ne 493.
Tract. de
Vfur.

Lib. 11.
Obscrv.
cap. 1.

Numquam nummum credam plumbeum.

In Casinâ:

Cui homini hodie peculi non est nummus plumbeus.

Item Martialis lib. 10.

— *quamdiu saluator*

Anteambulones & togatulos inter,

Centum merebor plumbeos die toto.

Eiusmodi nummi minuti è plumbo Romæ fodientibus sæpè occurrunt: haud dubiè olim percussi, ad viliora rerum pretia æstimanda; quamquam lege Corneliâ vetitum erat, argento plumbum admiscere, ut factitabat ille faber, ad quem Plautina persona in Mostel-
lariâ:

Tace tu faber, qui cudere soles plumbeos nummos.

CAPVT XIV.

*De Monetariis, Procuratoribus Moneta, ac Præpositis Theſaurorum. Indicatus in Notitiâ
vtriusque Imperij defectus.*

ABSOLUTA quantum licuit de nummorum materiis quæſtione, nunc de monetæ opificibus ac præpositis ſtrictim dicemus. Qui igitur monetam ſtabant, ſignabant, faciebant, *Monetarij* dicebantur, & ſic paſſim in Iure noſtro appellantur: vt valdè mirer Ioannem Baptiſtam Egnatium virum doctiſſimum, ſuis in Vopifcum Annotationibus, Monetariorum appellatione Gynæciarios & Baphiarios etiam comprehendere voluiſſe, quorum & nomina & officia diuerſa ſunt. Monetariorum autem conditio quamuis ita vilis fuerit, vt à dignitatibus prohiberentur, neque eam facilè mutare poſſent; tamen corpus eorum & officium latè diffuſum fuiſſe, argumento eſt bellum, ſub Aureliano ab iis ſuſcitatum; in quibus comprimendis ſeptem millia Hiberorum, Riparienſium, Caſtrianorum, & Daciſcorum militum interempta fuiſſe, Aurelianus ipſe quoddam apud Vopifcum epistolâ proſitetur. Cui magis credendum exiſtimo, tumultus illius motum ad Feliciffimum Rationalem referenti, quàm Eutropio, Victori, Paulo Diacono, qui incurioſius, & ſecùs quàm res geſta ſit, eâ de re loquuntur. Monetarij porro magnas ſæpiſſimè fraudes inuehebant in ratione monetæ: vnde non mediocria damna & Reipublicæ & priuatis infligebantur. Nam & nummos contra verum eorum uſum vendebant,

L. 1. C. de
Falsâ Mo-
netâ.
Lib. 6. C.
lib. 12. de
Dignit. l. 1.
& l. Si ſuis.
C. de mu-
n. lib. 11.

bant, ac mercis loco habebant; quosque arbitror lege Corneliâ de falsis maximè comprehendi, in cuius poenam dicuntur incidere nummorum emptores ac venditores. Hoc autem per familiare Monetariis fuisse huiusmodi, ostendit Auctor incertus iam citatus, ubi de fraude & correctione monetæ agit. ait enim: *Ementis eundem solidum fraudulenta calliditas, & vendentis damnoſa neceſſitas, difficultatem quamdam ipsis contractibus intulerunt, ne rebus poſſit intereſſe ſimplicitas.* Sed quia, ut dixi, diffuſum valdè erat eorum corpus, ac longè lateque patebat, vix coërceri huiusmodi fraudes poterant. Cui quidem malo idem Auctor anonymus, vir meâ quidem ſententiâ & ciuiliſ & armatæ partiſ prudens, tali remedio occurrendum exiſtimat: *Ut opifices monetæ redacti tandemque in vnâ inſulam congregentur, nummariis & ſolidorum viſibus profuturi, à ſocietate videlicet contigua terra prohibiti, ne commixtionis licentia fraudibus oportuna integritatem publicæ utilitatis obſuſcet, &c.* Monetariis autem primùm credo præſuiſſe Triumuiros Monetales, de quibus ſuprà diximus, quorum officium diu in Republicâ retentum, ac ſub Imperatoribus adhuc creatos, ab antiquis marmoribus didici. Erant & Prætores; quibus etiam commutatis ab aliis Imperatoribus. (nam variè habita & commutata eius rei forma, ut ait Tacitus) tandem ad Præfectos ærarij res rediit, qui & in Republicâ diu manſerunt, & vltimorum Imperatorum tempore; idque ex Symmachi Epiſtoliſ & Marcelſino patet. In Notiâ Prouinciæ vtriuſque Imperij nullam eorum fieri mentionem miror: quorum loco Præpoſiti Theſaurorum conſtituuntur, qui vnâ cum Procuratoribus Monetæ ſub diſpoſitione Comitum ſacra-

L. Lege
Corneliâ.
ff. ad
L. Corn.
de Falc.

crarum Largitionum esse dicuntur. Atque in Notitiâ Imperij Occidentis (nam Orientalis hac in parte mihi videtur manca) duodecim enumerantur, vnâ cum locis quibus præpositi erant. Procuratores autem Monetæ, vt in Notitiâ Orientali desunt prorsus, ita in Occidentali mihi videntur imperfectè numerari, hi videlicet: *Procurator Moneta Sisciana, Procurator Moneta Aquileansis, Procurator Moneta Urbis Roma, Procurator Moneta Lugdunensis, Procurator Moneta Arelatensis, Procurator Moneta Treuironum*. Cùm tamen plures fuisse, numerus Præpositorum, de quo supra, sit argumento; nisi dicamus non vnicuique Præposito Thesaurorum suum monetæ Procuratorem fuisse, quod in tanta eorum temporum caligine adseuerare non ausim. Tantùm existimo Monetæ Procuratores nummos cufos, & à Monetariis acceptos, Præpositis Thesaurorum tradidisse, atque in eorum rationes apud Rationalem retulisse. At verò Notitia Orientalis, vt dixi, in Præpositorum ac Procuratorum Monetæ, simulque Rationalium, bonâ sui parte diminuta est. Nam non est dubium, quin Oriens suum habuerit monetæ officium multis in locis. Alexandriam enim inter cetera possum citare, in quâ monetam fieri solitam ab Ammiano Marcellino didici. De reliquo autem monetæ officio spatiis iniquis exclusi, ac destituti Auctorum veterum ope, plura non dicemus.

CAPVT

CAPUT XV.

De veteri more suscipienda pecunia è publico erogata. Vindicatus Eumenij locus: ac de veteri adorationis ritu.

CUM olim militibus stipendia, aut aliis salaria de publico soluebantur, denique cum principalis largitio suscipiebatur; hic mos inualuit, Imperatorum recentiorum maximè temporibus, ut oblatam pecuniam non antè susciperent, quàm adorationis aut venerationis quadam specie vterentur. Nam cum antiquitas illa Imperatores aut Principes veluti præsentia numina coleret, ita etiam signa eorum, seu imagines, pari venerationis cultu prosequiebatur. Indeque sacros Principum vultus tam sæpè legimus, & *Adorationis* verbum eo in sensu. Cumque nummi vultus Principum referrent, verisimile est etiam à suscipientibus adoratos fuisse. Cuius antiquitatis aperitissimum est vestigium in illa Eumenij Oratione, de scholis instaurandis, quæ inter Panegyricos alios extat; sic enim, cum de salario suo loquitur, vetus editio, & hac in parte melior, habet: *Hoc ego salarium, quantum ad honorem pertinet, adoratum accipio, & in acceptatione perscribo, sed expensum referre patriæ cupio.* qui locus mihi videtur integer, & observationis non vulgaris index: neque facillè *adoratum* in *aderatum* commutarem; cur enim *aderatum suum salarium* diceret Eumenius, cum ei in pecuniâ numeratâ fuerit constitutum? ita ut adæratione opus non fuerit; idque ex Constantij Imp. epistolâ Orationi insertâ sit manifestum. Annonæ adæ-
tari

Lib. 2.
cap. 6.

Hexæm.
6. cap. 6.

Lib. 3. C.
Theod.
de Stud.
lib. Vrb.
Rom.

Lib. 17.

rari poterant, salaria non item: salaria enim separantur ab annonis in Lampridij Alexandro. Prætercà an absurdus est adorari sacros vultus in pecuniâ numeratâ, quàm in militum signis? namque id fieri solitum, atque in veteri militiâ vñtatum sexcentis locis probare possem; sed vnus aut alter suffecerit. Ait Vegetius de primâ cohorte legionis, quæ *milliaria* dicebatur: *Hæc imagines Imperatorum, hoc est diuina & præsentia signa, veneratur.* Item Tertullianus in Apologetico: *Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus Diis præponit, omnes illi imaginum suggestus insignes monilia crucium sunt, suppara illa vexillorum & laborum, sola crucium sunt, &c.* Item C. Iulianus Cos. Urbis Romæ, in Epist. ad Pupienum & Balbinum, à Iul. Capitolino relata: *Denique legionibus ipsis (gratulatus tum scilicet) & auxiliis, quæ ubiq; terrarū iam vestros vultus adorant, &c.* In summâ, Principum vultus siue æreos siue marmoreos adoratos fuisse, D. Ambrosius (qui mihi est multorum instar) testis erit optimus. ait enim: *Sola ære fusa capita, & ducti vultus de ære vel marmore, ab hominibus adorantur.* Hoc minùs mirum ei videbitur, qui obseruauerit Imperatores inclinantis Imperij non ægrè tulisse huiusmodi adorationis cultum, cum & *caelestia, & diuina*, sua statuta, dicant, & *diuina sanctionis affatus.* Per adorationem verò intelligo venerationem, quæ procumbendo fiebat, & quæ primis Imperatoribus fuit insolita; sed postcà ab adulatoribus inuecta, quibusdam placuit, quibusdam displicuit. Eam sanè in se prohibuit Alexander Seuerus. At de Pertinace ita Capitolinus: *Fuit in curiâ honorificentissimus, ita vt Senatuum fauentem adoraret.* De Othone item Tacitus: *Nec deerat Otho pro-*

protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, & omnia
 feruenter pro dominatione. Ritu autem veteris adoratio-
 nis si quis fortè requirat, hic à Suetonio traditur, vbi de
 L. Vitellio loquitur: *Primus C. Casarem adorare ut Deum* In Vitel.
instituit, cum reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, cap. 2.
quam capite velato, circumuertensque se, deinde procum-
bens, &c.

CAPUT XVI.

*De antiquorum Numismatum vi ac potestate
 hodiernâ; an in iis sit merx, aut pretium. Expli-
 cata quadam juris ciuilibus quæstiones.*

CUM, vt ait Aristoteles, nummi non naturâ, sed Lib. 5.
 vbiq; id est, lege valeant, in nobisque sit vt mu- Ethic. c. 5.
 tentur, & reddantur inutiles, & Remnius Fannius Palæ-
 mon de iis ita scripserit,

— non fædere certo

In Carm.
 de pond.
 & mens.

Natura, sed lege valent hominumque repertis:

videndum est, quid nummus valeat antiquus, aut quem
 hodie præbeat vsum; quæ disquisitio ferè tota nostra
 est, & à libris nostris repetenda. In quâ ita breuiter sen-
 tio, nummos antiquos vsum hodie pecuniæ numeratæ
 non præbere. Itaque cum in emptione & venditione ex
 vnâ parte sit pretium, ex aliâ merx, numismata antiqua
 pretij loco non erunt, sed mercis potius, quia in emptione
 & venditione pretium debet in numeratâ pecuniâ
 consistere, id est ea pecuniâ, quæ inter ciues recepta &
 usurpata sit: abolita enim est eorum sententia, qui em-
 ptionem rebus fieri posse existimabant. Ergo potius
 L mercis

Lib. 1. de
 Contrah.
 empt.
 §. Item
 pretium.
 Instit. de
 empt. &
 vend.

Lib. 1. C.
 de Contr.
 empt.

l. emptio- mercis vicem obtinent vetera numismata, vel, vt Lam-
nem C. de pridius ait, materiæ. Vt enim pecunias in vsu publico
Rer. per- constitutas pretium oportet esse, non mercem, id quod
mut. lege Constantini statuebatur; sic etiam numismata,
Lib. 5. C. quæ vsum pecuniæ numeratæ non præbent, mercis,
Theod. non pretij loco sunt, vt de Victoriato Plinius ait, quem
Si quis ex Illyrico aduectum mercis loco habitum fuisse dicit:
pecuniam quod de Victoriato peregrino intelligo (nam idem ius de
const. vel peregrinis consensu ciuium non receptis, ac de reliquis
mercandi antiquis nummis statumendum existimo;) fuit enim &
causa Romanus lege Clodiæ percussus, vt idem Auctor scribit,
transul. cuius potestas quæ fuerit, Volusij Mæiani verba subie-
Lib. 33. cta ostendunt: *Victoriatum nunc tantundem valet, quan-*
cap. 3. *tum quinarius olim; at peregrinus nummus loco mercis, vt*
Lib. de *nunc tetradrachmum & drachma, habebatur.* Ex quibus
Alie. colligimus, Victoriatum Romanum pretij peregrinum
Lib. de mercis loco censi. De Romano etiam Victoriato in-
Virgini- telligendus Tertullianus, cum ait: *Unius Victoriatum vel*
bus ve- *quancumque elemosyna operationem sinistra conscia facere*
land. *prohibemur.* Nummi genus tamquam non magni pre-
Lib. 33. tij Tertullianus elegisse videtur, quodque olim in sti-
cap. 3. pem ferè cederet. Signum autem Victorix habuisse, in-
 deque nomen ex nummorum aspectione deprehendi, &
 Plinius ostendit; in cuius verbis maculam, leuem qui-
 dem, sed non negligendam, ex manuscripti libri colla-
 tione sustuli, in quo ita scriptum inueni: *Est autem signa-*
tus Victorix, & inde nomen. vulgò *Victoriâ* legitur, non
 tam eleganti ratione loquendi; sic enim dicimus Latine;
ad Pacis, ad Vestæ, præcisâ locutione, scilicet vt subintel-
 ligamus ædem, siue templum. Signatus igitur Victorix,
 id est, signatus notâ & caractere Victorix. In hac
 emen-

emendatione nullum est meum audax facinus, qui libro veteri & ratione nitor. Porro Valentinianus & Valens Imperatores aliquando effecerant, ut veteri numismati siue solido sua redderetur potestas, & eo res seu species emerentur aut distraherentur, dummodò debiti ponderis aut speciei probæ essent & materiæ: quod desuetudine inumbratum reuocauerat Philosophus Nouellâ Constitutione, quæ etiam hodie vsu recepta non est, veteri desuetudine remanente. Quid ergo? nullus erit antiqui numismatis honos, & vsus legibus cognitus & approbatus? Immo maximus: etsi enim satis superque retulerimus laudatissimam eorum vim & potestatem, tamen ex Legum nostrarum verbis demonstrabimus nobilissimum eorum usum. Ait ergo Pomponius Iurisconsultus de iis: *Numismatum aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, ususfructus legari potest*. His verbis nihil dici potest accommodatius ad commendationem studij veterum numismatum; quod etiam olim frequens fuisse indicant iura, quæ ad illa aptantur. Ergo in iis legatis constituitur ususfructus, non fictitius ille Senatusconsulto introductus, sed verus & proprius; tamquam vetera numismata etiam rerum numero sint, in quibus non abusus, sed vsus est, id est quæ utendo non consumuntur, cum iis pro gemmis uti soleamus, in quibus verus inest ususfructus. Sit ergo hoc constitutum & fixum, vetera numismata gemmarum vicem obtinere in quæstione ususfructus; non quòd gemmæ sint aut lapilli (repugnat enim definitio à Iurisconsulto tradita) sed quia in ususfructu relicto aut constituto gemmarum locum occupant, iisque pro gemmis utamur. Et quia de legato nu-

Lib. 1. C.
lib. 11.
de Vet.
numis. po-
test.

No. Leo-
nis 52.

Vide No-
uel. Theo.

L. Numi-
smatum.
ff. de V-
usufruct.

Lib. 1. de
Vusufr. car.
rer. quæ
vsu cons.

L. Cuius
anym.
ff. de Auro
& arg. leg.

misinatum loquitur Pomponius, nihil extra lineas fecisse videbor, si nonnullas quæstiones breuiter dissoluero, ab hac de veteri nummo disputatione non alienas. Quæro igitur, An auri vel argenti legati appellatione veniant antiqua numismata? Quod puto: certum est enim aureum numisma aurum esse. Denique cum auri legati vel argenti appellatione pecunia numerata non intelligatur, quod (contrà quàm Cicero putauerit) Iuriconsultis nostris, fidelissimis huius controuersie arbitris, placuit; veteres autem nummi pecuniae numeratae potestate non fungantur: reliquum est, ut auri & argenti appellatione comprehendantur. Item quæro, An auri vel argenti facti nomine veniant? Quod non puto: quia argentum factum à signato separatur tamquam diuersum; ergo auri vel argenti signati nomine comprehendantur. Quidni? cum & peregrini, ut Philippi, eâ veniant appellatione. ait enim Vlpianus: *Si autem aurum vel argentum signatum legatum est, id paterfamilias videtur testamento legasse, quod eius aliquâ formâ est expressum: veluti quæ Philippi sunt, itemque numismata, & familia.* Hæc verba non ad peregrinos tantum, sed & veteres, ac denique quacumque formâ expressos, pertinent. Philippi nummi peregrini sunt, utpote Macedonici, quorum frequens apud Liuium mentio; & Horatius de Cherilo, Regi Alexandro grato, dixit: *Retulit acceptos Regale numisma Philippos.* Fuere postea usu Romæ recepti Philippi nummi, tam ærei quàm argentei, quorum frequens etiam apud Auctores mentio, à Philippo Imperatore dicti, ut Antoniniani & Aureliani, ab Antoninis & Aureliano. Eâ Philippeorum formâ & pondere cum alij postea ferirentur,

In Top.

D. l. Cùm
ASTUR. in
princ.

l. Q. Mur.

17. §. 1.

Et ANTO
arg. leg.

D. leg.

Quint.

§. pæn.

Epist. 1.

lib. 2.

Vopisc. in

Aurel. &

Probo.

rentur, quamvis alio quàm Philippi vultu, tamen Philippi dicebantur. Itaque Valerianus Imperator in quadam ad Zosimionem Procuratorem Syriæ epistolâ, ait de Claudio, qui postea rexit Imperium: *Dabis Philipeos nostri vultus annuos centum quinquaginta*. Cum autem in superioribus quæstionibus aurum vel argentum factum à signato distinxerimus, id cum ex Iuriconsultorum, tum verò aliorum linguæ Latinæ Auctorum usu fecimus. Apud Liuium enim ita Valerius ait: *Cautum erat, quò ne plus auri & argenti facti, quò ne plus signati argenti & aris haberemus, &c.* Ceterum quas supra decidimus quæstiones, eæ demum obtineant, ut constituimus, si de voluntate testatoris dubitetur, quo casu ad Iuris interpretationem decurrimus; nam si appareat utro in numero vetera sua numismata testator habuerit, facti an signati argenti numero, eam proculdubio sequemur, ut in toto eo tractatu faciendum esse prudenter monent Iuriconsulti.

Trebel.
Pollio in
Claudio.

Lib. 24.

F I N I S.

L 3

Marmor Dola Sequanorum in Aede sacrâ D. Georgij.

VERBO ÆTERNO.

ET CLAVDIO CHIFLETIO,

LAVR. CONSILIARII REGIS MAGNI F.

SECVANO,

DOLANÆ ACAD. ANTECESSORI,

RARA SANCTITATE VITÆ,

RARISSIMA IVRIS BONARVMQVE ARTIVM

PROFESSIONE CLARISSIMO:

QVI IN IPSO ÆTATIS ET STVDIORVM VIGORE,

CVM VARIA AD LEGES, AD HISTORIAS,

AD ELOQVENTIAM DIV. MEDITATA COLLIGERET,

GRASSANTIBVS TORMINIBVS RAPTVS,

ET SVBLATVS IN CÆLVM,

PATRIÆ DESIDERIVM, BONIS AMOREM,

STVDIOSIS ÆMVLATIONEM, IMPROBIS INVIDIAM,

SIBI GLORIAM, SVIS LVCTVM RELIQVIT.

IOANNES CHIFLETIVS MEDICVS,

FRATRI INCOMPARABILI ET B. M.

HVNC TITVLVM S.S.E.D.D.D.

NATVS EST ANNO A CHRISTO NATO

M. D. XLI. PRIDIE ID. IVLII.

DENATVS M. D. XXC. XVII. KAL. NOVEMB.

HVNC LAPIDEM NOSTRI MONVMENTVM ET PIGNVS AMORIS

ACCIPERE, ET ÆTERNVM FRATER AVE ATQVE VALE.

APPROBATIO CENSORIS.

EXIMIA sunt quacumque à Chifletiorum
manu & mente. In quibus hic de Antiquo
Numismate Liber Posthumus ; quem posteri-
tate & prae lo censeo dignissimum. Bruxella:
Pridie Idus Octobris, M. DC. XXVIII.

Ioan. Bapt. Stratius librorum Cens.